

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

สภาวะธรรมชาติ และการเกิดสังคมเมือง

ก่อนที่วิเคราะห์ระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย ในส่วนของอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งเป็นอำนาจบังคับใช้กฎหมาย ก็ควรที่จะต้องมองย้อนกลับไปดูมนุษย์ในสภาวะธรรมชาติ (State of nature) ซึ่งเป็นสภาวะที่ยังไม่มีสังคมการเมือง ยังไม่มีรัฐ การศึกษาในแนวนี้เรียกได้ว่าเป็นการนำทฤษฎีสัญญาประชาคม (The social Contract Theory) มาใช้อธิบายนั่นเอง นักทฤษฎีการเมืองตะวันตกที่มีชื่อเสียง และถูกเรียกว่านักทฤษฎีสัญญาประชาคม คือ Thomas Hobbes, John Locke และ Rousseau ทั้งสามท่านบางครั้งก็มีผู้เรียกว่าเป็นต้นแบบของทฤษฎีสัญญาประชาคมที่สืบต่อมาในปัจจุบัน ทั้งสามท่านบรรยายถึงต้นกำเนิดของสังคมหรือรัฐ สภาวะความเป็นอยู่ของมนุษย์ก่อนที่จะมีสังคมหรือรัฐ¹

Hobbes ได้อธิบายว่า มนุษย์นั้นในสภาวะธรรมชาติดีมีลักษณะเป็นสัตว์เดียดรัจจานเสมือนสัตว์หน้าขนหรือสุนัขป่า (homo homini lupus) มนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว หยาบช้าและโหดร้าย ทุกคนต่างอยู่ในภาวะที่เกลียดกลัว และไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน ทุกคนต่างอยู่ในภาวะที่ทำสงครามต่อสู้เข่นฆ่ากันอยู่ตลอดเวลา (bellum omnium contra omen) และในสภาวะธรรมชาตินี้ไม่มีหลักความผิด-ถูก ชั่ว-ดี ไม่มีศีลธรรม ไม่มีกฎหมาย ทุกคนมีสิทธิเหนือทุกสิ่ง ผลประโยชน์ของใครก็เป็นมาตรการแห่งความชอบธรรมสำหรับคนคนนั้น โดยเหตุนี้มนุษย์ย่อมมีสิทธิตามธรรมชาติที่จะรักษาตัวรอดด้วยการใช้กำลังหรืออำนาจของตัวเองเข้าต่อสู้หรือต่อต้านมนุษย์อื่นที่มาล่วงละเมิดตน²

Locke อธิบายว่าสภาวะตามธรรมชาตินั้นเป็นสภาวะแห่งสันติภาพและความเสมอภาค และในสภาวะตามธรรมชาตินี้มนุษย์ทุกคนก็รู้จักกฎหมายธรรมชาติ อันเป็นสิ่งที่สอนให้มนุษย์รู้จักเคารพความเสมอภาคและความเป็นอิสระต่อกัน รู้ว่าแต่ละคนไม่ควรล่วงละเมิดชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ

¹ อุกฤษณ์ แพทย์น้อย, “หลักการที่แท้จริงของทฤษฎีสัญญาประชาคม,” ใน รัฐศาสตร์สารฉบับพิเศษ ปรัชญาและความคิด, ธเนศ วงศ์ยานนาวา, บรรณาธิการ กรุงเทพมหานคร และบริษัท อัมรินทร์ พรินต์ติ้งกรุ๊ป จำกัด 2530, หน้า 57 อ้างใน ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา (กรุงเทพมหานคร : มิตรนชาการพิมพ์, 2531).

² ไพรด์คู Bodenheimer, Jurisprudence, 1981, p. 40.

และทรัพย์สินของกันและกัน³ หนึ่ง ในสภาวะตามธรรมชาตินี้เมื่อเกิดข้อขัดแย้งพิพาทกันขึ้น มนุษย์แต่ละคนย่อมมีอำนาจที่จะบังคับการตามสิทธิที่ตนมีตามธรรมชาติและลงโทษผู้กระทำผิดด้วยกำลังของตน ซึ่งทั้ง Locke และ Hobbes ต่างเชื่อว่า มีภาวะตามธรรมชาติที่มนุษย์ต่างคนต่างอยู่ โดยต่างก็มีเสรีภาพโดยสมบูรณ์คือโดยไม่มีจำกัด และในภาวะเช่นนี้มนุษย์ไม่รู้จักรว่า ผิดถูกชั่วดีนั้นแตกต่างกันไปจากความพอใจและความเจ็บปวดหรือสิ่งที่นำมาซึ่งความพอใจหรือความเจ็บปวดแต่ประการใด มนุษย์ทุกคนย่อมสามารถทำการทั้งปวงที่ตนเห็นว่าจะนำไปสู่การตอบสนองความต้องการของตัวเอง และด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงอาจแสวงหาทรัพย์สินได้โดยไม่ต้องมีข้อจำกัด ไม่ว่าจะโดยการเข้าถือเอาสิ่งไม่มีเจ้าของหรือด้วยการใช้แรงงานหรือการทำงานของตัวเองทำทรัพย์สินใหม่ดัดแปลงสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติให้เป็นไปตามความต้องการของตัวเอง อย่างไรก็ตามข้อแตกต่างทางความคิดที่สำคัญระหว่าง Locke กับ Hobbes ก็คือ Hobbes ถือว่ามนุษย์ในสภาวะตามธรรมชาตินั้นต้องแก่งแย่งต่อสู้เหมือนอยู่ในสภาพสงครามระหว่างกันอยู่ตลอดเวลา อย่างไรก็ตาม Hobbes ก็อธิบายต่อไปว่า โดยเหตุที่มนุษย์มีธรรมชาติเห็นแก่ตัวและแก่งแย่งต่อสู้กันตลอดเวลาเช่นนี้ทำให้มนุษย์เล็งเห็นได้ว่าการมีชีวิตภายใต้สภาพธรรมชาตินั้นเป็นชีวิตที่แสนสั้น และน่ารังเกียจ ด้วยสัญชาตญาณในการอยู่รอดประกอบเข้ากับการที่มนุษย์มีความสามารถทางสติปัญญาในระดับหนึ่งในการคาดคานวณว่า การมีชีวิตอยู่ในสภาวะธรรมชาตินั้นเป็นทุกข์เสียยิ่งกว่าการยอมสละประโยชน์ตามธรรมชาติของตนเสีย แล้วมายอมทำสัญญาเข้ากันเป็นสังคมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นมนุษย์จึงเข้าทำสัญญาประชาคมยอมสละสิทธิทั้งปวงอันตนมีอยู่ตามธรรมชาติให้แก่ผู้หนึ่งเป็นผู้ปกครอง ให้ผู้ปกครองมีอำนาจเด็ดขาดสำหรับคอยควบคุมดูแลและบังคับ ตลอดจนลงโทษคนทั้งปวงเพื่อรักษาความสงบอย่างเต็มที่ ภายใต้อำนาจที่สงบสุข ไม่ต้องระแวงภัยต่อสู้เข่นฆ่ากันเหมือนอยู่ในสภาวะสงครามตลอดเวลาเช่นนี้แหละมนุษย์จึงจะสามารถมีชีวิตตามที่มนุษย์ปรารถนา คือ สามารถอยู่รอด มีกินมีใช้ มีทรัพย์สินตามที่จำเป็น สามารถใช้ความอดสาหัสขยันหมั่นเพียรเพิ่มพูนกองทรัพย์สินของตน และแสวงหาความสุขสบายได้

โดยที่มนุษย์โดยทั่วไปมีธรรมชาติที่เลว คือคิ่ง และเห็นแก่ตัว ดังนั้นจึงมักมีคนที่พยายามฝ่าฝืนกติกาหรือสัญญาประชาคมนี้อยู่เสมอ การที่จะรักษาสันติสุขไว้ได้ จึงต้องมีผู้ปกครองผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจสูงสุดเด็ดขาดไม่จำกัดและไม่ต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของสิ่งอื่นใด ทั้งนี้ก็เพื่อผู้ปกครองจะได้บังคับการเอา กับผู้ฝ่าฝืนสัญญาและรักษาความสงบได้โดยสะดวก ด้วยเหตุนี้เมื่อราษฎรมาเข้าทำสัญญากันนั้น ราษฎรยอมทำสัญญายอมโอนสิทธิและอำนาจทั้งปวงของตนที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้

³ Two Treatises of Civil Government, Bk, II, ch. II, sec. 4,6.

แก่รัฐาธิปัตย์ ขอมให้รัฐาธิปัตย์มีอำนาจเด็ดขาด และราษฎรทุกคนยอมอยู่ใต้บังคับของรัฐาธิปัตย์ โดยปราศจากเงื่อนไข คือตกลงจะไม่ฝ่าฝืนคำสั่งบังคับหรือกฎหมายของรัฐในทุกกรณีเพื่อให้รัฐาธิปัตย์มีอำนาจเต็มในการรักษาความสงบสันติตามสัญญาที่ราษฎรไม่มีสิทธิอ้างว่ารัฐาธิปัตย์ฝ่าฝืนสัญญา ทั้งนี้เพราะรัฐาธิปัตย์ไม่มีทางเป็นฝ่ายผิดสัญญาเพราะรัฐาธิปัตย์ไม่ใช่คู่สัญญากับราษฎร⁴ และไม่มีหน้าที่ตามสัญญา ทั้งนี้เนื่องจากสัญญาประชาคมเป็นสัญญาที่ราษฎรทำระหว่างกันเองเพื่อยกอำนาจให้รัฐาธิปัตย์ ดังนั้นสัญญานี้ย่อมมีผลทำให้รัฐาธิปัตย์มีอำนาจสมบูรณ์เด็ดขาดเหนือราษฎร เป็นนิรันดรและไม่ถูกจำกัดด้วยสิ่งใด ๆ อันเป็นการยืนยันความคิดเรื่องอำนาจอธิปไตยยอมสมบูรณ์เด็ดขาด เป็นนิรันดร และไม่อยู่ใต้บังคับของกฎหมายใด ๆ ของจิ้ง โบแดง และด้วยเหตุนี้สัญญานี้จึงเรียกว่า “สัญญาสวามิภักดิ์ (Pactum Subjectiones)”

เครื่องมือรักษาความสงบของรัฐาธิปัตย์คือ “กฎหมาย” นั้น Hobbes อธิบายว่า กฎหมายบ้านเมือง (civil laws) ก็คือกฎเกณฑ์ทั้งโดยตรง และโดยปริยายที่รัฐาธิปัตย์สั่งการ หรือกำหนดไว้ว่าเป็นสิ่ง ถูก-ผิด บังคับเอากับข้าแผ่นดินทั้งหลาย” และโดยที่รัฐเป็นผู้กำหนดความถูก-ผิด กำหนดความยุติธรรมหรืออยุติธรรม ดังนั้นในทัศนะของ Hobbes จึงไม่อาจมีกฎหมายใดที่ยุติธรรมได้เลย ทั้งนี้เพราะมนุษย์ที่เข้าทำสัญญาเข้าเป็นข้าแผ่นดินนั้นได้ยอมโอนอำนาจของตนให้แก่รัฐาธิปัตย์แล้ว ดังนั้นจึงเท่ากับข้าแผ่นดินทั้งหลายเองเป็นผู้บัญญัติกฎหมาย และโดยที่ไม่มีผู้ใดจะบัญญัติกฎหมายออกมาข่มเหงตนเอง ดังนั้นกฎหมายทั้งหลายย่อมเป็นธรรมราษฎรทั้งหลายต้องยอมรับโดยคุชฎี

อย่างไรก็ตามการมีชีวิตอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติเช่นนี้ย่อมมีอันตราย มีข้อเสียและมีความไม่สะดวกหลายประการด้วยกัน ที่สำคัญก็คือการใช้สิทธิในร่างกายเสรีภาพและทรัพย์สินที่แต่ละคนมีตามธรรมชาตินั้นขาดความแน่นอนชัดเจน และมักจะมีการล่วงล้ำขอบเขตและกระทบกระทั่งสิทธิของผู้อื่นได้อยู่เสมอ นอกจากนี้ยังมีข้อด้อยในเรื่องการบังคับตามสิทธิและการลงโทษ เมื่อมีการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติหรือล่วงละเมิดกันเกิดขึ้น เพราะการที่ทุกคนต่างต้องทำหน้าที่พิพากษาคดีพิพาทของตนเองย่อมอาจมีอคติทำการแก้แค้นทดแทนจนเกินความสมควรแก่เหตุได้ ดังนั้นเพื่อยุติความยุ่งเหยิงและความไม่สงบเรียบร้อยต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสภาวะตามธรรมชาติ มนุษย์จึงเข้าทำสัญญากันอยู่ร่วมกันเป็นสังคมและจัดตั้งรัฐบาลขึ้นทำหน้าที่ปกครอง รักษาความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในรูปของสัญญาประชาคม (Social Contract)

⁴ โปรดดู Nheimer Jurisprudence, 1963, p. 80 ซึ่งอ้าง Hobbes, Leviathan, 1651, p. 121 ; Leviathan, ed. Waller, 1904, ch. XVIII.

⁵ Two Treatises of Civil Government, Bk II, ch.II, sec. 12-13, ch. IX, sec. 123

สัญญาประชาคมตามคำอธิบายของ Locke มีลักษณะแตกต่างจากสัญญาประชาคมของ Hobbes ในสาระสำคัญทีเดียว คือแทนที่ประชาชนจะมาตกลงกันทำสัญญาโอนสิทธิและอำนาจที่พึงปวงของตนให้แก่ผู้ปกครอง อย่างที่เรียกว่าสัญญาสวามิภักดิ์ (Pactum Subjectionis) Locke อธิบายว่าราษฎรทั้งหลายยอมสวอนสิทธิในชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สินอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานตามธรรมชาติของมนุษย์ไว้ ราษฎรทั้งหลายเพียงแต่โอนอำนาจบังคับการตามกฎหมายธรรมชาติให้แก่รัฐที่ได้ตั้งขึ้นตามสัญญานี้เท่านั้น ด้วยเหตุนี้รัฐจึงเป็นรัฐที่มีหน้าที่รักษาความสงบและอำนวยความยุติธรรม มีอำนาจจำกัด ไม่ใช่รัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่มีอำนาจเด็ดขาด สัญญาประชาคมตามความคิดของ Locke จึงเรียกว่าเป็น สัญญาสหภาพ (Pactum Unionist) ไม่ใช่สัญญาสวามิภักดิ์ (Pactum Subjectionis) Locke อธิบายว่าเป้าหมายหลักและเป้าหมายสำคัญของการที่เอกชนมาเข้าทำสัญญาประชาคมและอยู่ใต้บังคับของรัฐบาลก็คือการชำระไว้ซึ่งเสรีภาพ ชีวิตและทรัพย์สินของตัว การชำระไว้สิ่งเหล่านี้เรียกรวมได้ว่าเป็นการชำระไว้ซึ่งความดีงามร่วมกัน (The Common Good) ด้วยเหตุนี้อำนาจของรัฐที่ตั้งขึ้นจากสัญญาประชาคมนี้จึงไม่อาจก้าวล่วงจากการรักษาสิ่งนี้ได้ ถ้าเมื่อใดรัฐฝ่าฝืนเงื่อนไขข้อนี้ คือเมื่อใดที่รัฐละเมิดต่อเสรีภาพ ชีวิต และทรัพย์สินของราษฎรแล้ว การกระทำของรัฐเช่นนั้นย่อมเป็นการฝ่าฝืนความไว้วางใจของราษฎรตามสัญญา คือฝ่าฝืนเงื่อนไขสำคัญแห่งการมีอำนาจของรัฐและประชาชนย่อมมีสิทธิปฏิวัติ

เพื่อตัดปัญหาการล่วงหน้าที่และการฝ่าฝืนกฎหมายธรรมชาติของรัฐ อันเป็นปัญหาที่ยากจะตอบได้ว่าใครควรจะเป็นผู้วินิจฉัยตัดสินกรณีเช่นนั้น Locke ได้เสนอแนวความคิดป้องกันการใช้อำนาจรัฐเกินขอบเขตเอาไว้โดยเสนอหลักการว่าควรมีการถ่วงดุลอำนาจโดยแบ่งอำนาจรัฐเป็นส่วน ๆ และไม่ให้อำนาจนี้อยู่ในมือของคนเพียงคนเดียวหรืออยู่ในมือของกลุ่มคนเพียงกลุ่มเดียว โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้มีอำนาจออกกฎหมายนั้นไม่ควรให้อำนาจบังคับการตามกฎหมายอยู่ในมือ มิฉะนั้นผู้ออกกฎหมายอาจกำหนดข้อยกเว้นหรือบังคับใช้กฎหมายเพื่อประโยชน์ส่วนตัว

หลักการแยกอำนาจ (Separation of Power)

มองเตสกีเอร์ (Montesquier) กล่าวไว้ว่า “หลักประกันแห่งเสรีภาพนั้นไม่ได้อยู่ที่การปกครองแบบประชาธิปไตย...แต่อยู่ที่รูปแบบรัฐบาลที่มีอำนาจจำกัด”⁶ ใครก็ตามที่มีอำนาจย่อมมีแนวโน้มจะใช้อำนาจไปในทางที่ไม่ชอบได้เสมอ ดังนั้นเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบเราจึงจำเป็นต้องจัดระบบการปกครองในลักษณะที่ให้ผู้ถืออำนาจคนหนึ่งถ่วงหรือยับยั้งการใช้อำนาจเกินขอบเขต

⁶ The spirit of the Laws, transl. I. Nugent, 1873, Bk Xi, ch. IV.

ของผู้ถืออำนาจคนอื่น ๆ ได้ การควบคุมการใช้อำนาจโดยมิชอบจึงต้องใช้วิธีการแบ่งแยกอำนาจ และถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) ระหว่างผู้ถืออำนาจด้วยกันให้อยู่ในระดับพอเหมาะอยู่เสมอ

การควบคุมการใช้อำนาจทางการเมืองตามที่เสนอของมองเตสกีเอร์นั้น จะต้องกระทำโดยแบ่งแยกอำนาจออกกฎหมายให้อยู่ในมือขององค์กรคนละองค์กรกับองค์กรที่ถืออำนาจบังคับการตามกฎหมาย และจะต้องให้องค์กรที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาตามกฎหมายแยกเป็นอิสระจากองค์กรที่ทำหน้าที่ออกกฎหมายและบังคับการตามกฎหมาย นั่นคือแบ่งแยกองค์กรนิติบัญญัติออกจากฝ่ายบริหาร และแยกฝ่ายตุลาการออกเสียจากฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร เมื่อแบ่งแยกเช่นนี้แล้วการประกันเสรีภาพก็จะเป็นไปได้ เราเรียกคำสอนเช่นนี้ว่า “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” (Separation of Power)

“ประสบการณ์ของมนุษย์ได้บอกเราเสมอว่า ผู้มีอำนาจมักใช้อำนาจเกินขอบเขต...วิธีที่จะป้องกันเหตุเช่นนั้น ได้ก็คือจะต้องใช้อำนาจมาคานอำนาจ”⁷ วัตถุประสงค์หลักของคำสอนของมองเตสกีเอร์คือการถ่วงดุลและการคานอำนาจ ไม่ใช่อยู่ที่การแบ่งแยกอำนาจในตัวของมันเอง ลักษณะสำคัญของความคิดของมองเตสกีเอร์ก็คือ มองการคานและถ่วงดุลกันระหว่างอำนาจในแง่พลังที่เคลื่อนไหวยืดหยุ่นได้ (Dynamic) ไม่ใช่เน้นการแบ่งแยกอำนาจแบบหยุดนิ่ง (static) จุดสำคัญของหลักแบ่งแยกอำนาจก็คือการดุลหรือคานอำนาจ (Checks and Balances) ไว้

แนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมาย

1. **ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ** (The Natural Law Theory) เป็นทฤษฎีของสำนักกฎหมายธรรมชาติ (Natural Law School) สำนักกฎหมายธรรมชาตินี้มีกำเนิดขึ้นครั้งแรกในปลายสมัยอารยธรรมกรีกโดยนักปรัชญาชาวกรีกกลุ่ม Stoicism เมื่อประมาณ 2500 ปีเศษมานี้⁸ ซึ่งเกิดจากความคิดของนักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวกรีกชื่ออริสโตเติล (Aristotle)⁹ แนวความคิดของกฎหมายธรรมชาติได้แผ่ขยายเข้าไปในอาณาจักรโรมันสมัยต้นจักรวรรดิของโรมันต่อมานักกฎหมายที่มีส่วนทำให้สำนักกฎหมายธรรมชาตินี้เป็นจริงเป็นจังขึ้นคือฮิวโกโกรทียุส (Hugo Grotius : ค.ศ. 1583-

⁷ The spirit of the Laws, transl. T. Nugent, 1873, Bk XI, ch. IV.

⁸ W. Friedmann, Legal Theory (London : Stevens and Sons Limited, 1960), p. 43.

⁹ วิชามหาคุณ, “ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ : หลักยุติธรรมแห่งกฎหมาย” ดุลพาท เล่มที่ 2 ปีที่ 27 (เดือนมี.ค.-ม.ย., 2523), หน้า 35.

1645) ซึ่งเป็นชาวเนเธอร์แลนด์ ได้กล่าวว่ากฎหมายธรรมชาติเป็นบ่อเกิดแห่งกฎหมายและเป็นเจตนารมณ์โดยเสรีของพระเจ้า (The Free will of God)¹⁰ โกรทีอุสได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสิทธิและกฎหมายธรรมชาติไว้ว่า “มารดาแห่งสิทธิก็คือมารดาแห่งกฎหมายธรรมชาติซึ่งได้แก่ธรรมชาติของมนุษย์ที่นำไปสู่ความปรารถนาในอันที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม¹¹” ซึ่งแนวความคิดกฎหมายธรรมชาตินี้ต่อมา จอห์น ล็อก (John Locke : ค.ศ. 1632-1704) นักปราชญ์ชาวอังกฤษได้นำหลักกฎหมายธรรมชาตินี้มาส่งเสริมให้รัฐทั้งหลายนำไปใช้ปฏิบัติในการปกครองประเทศโดยล็อกได้กล่าวว่า “รัฐทั้งหลายโดยธรรมชาติย่อมมีกฎหมายแห่งธรรมชาติปกครองอยู่ซึ่งผูกพันบุคคลทุกคนด้วยเหตุและผลอันได้แก่กฎหมายที่ทำให้มนุษย์มีความเท่าเทียมกันและมีอิสรภาพ จะไม่มีใครได้รับอันตรายแก่ชีวิตแก่เสรีภาพหรือแก่ทรัพย์สินจากบุคคลอื่น”¹² นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมาทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติซึ่งมีส่วนสำคัญในการก่อตั้งหลักแห่งสิทธิและเสรีภาพซึ่งก่อให้เกิดระบอบการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบการปกครองด้วยเหตุผลและความถูกต้องชอบธรรมตรงตามหลักการของทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ¹³

ดังนั้นสาระสำคัญของกฎหมายก็คือเป็นกฎหมายซึ่งบุคคลอ้างว่ามีอยู่ตามธรรมชาติคือเกิดมีมาเองโดยมนุษย์ไม่ได้ทำขึ้นเป็นกฎหมายอยู่เหนือรัฐและใช้ได้โดยไม่จำกัดทั้งเวลาและสถานที่เป็นคุณงามความดีคือความมีเหตุผล และความมีเหตุผลนี้เองสร้างความยุติธรรมให้แก่มวลมนุษย์ก่อให้เกิดสิทธิเสรีภาพแก่มวลมนุษย์โดยเสมอภาคกันโดยไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ผิวพันธุ์ ชาติกำเนิดแต่อย่างใด

2. ทฤษฎีกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง (The Positive Law Theory) แนวความคิดนี้ ต่างกับทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติที่ถือว่ากฎหมายมาจากคำสั่งผู้มีอำนาจสูงสุดในการปกครอง (Sovereign) หรือที่เรียกว่า รัฐอธิปไตย

นักปราชญ์ที่นับว่ามีอิทธิพลมากต่อทฤษฎีกฎหมายฝ่ายบ้านเมือง ได้แก่ Thomas Hobbes (ค.ศ. 1588-1679) ชาวอังกฤษ Hobbes เสนอความคิดของเขาว่า มนุษย์ทุกคนต้องต่อสู้ทำร้ายกัน ชัดแย้งกันตลอดเวลา จึงทำให้ต้องรู้สึกว่าจะไม่มั่นคงหวาดระแวงว่าจะถูกทำร้าย จึงได้รวมตัว

¹⁰ Hugo Grotius, On the rights of war and Peace, The Great Legal Philosophers, edited by Clarence Morris (Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1963), p. 83.

¹¹ Ibid, p. 84.

¹² John Locke, Two Treatises of Civil Government, The Great Legal Philosophers, edited by Clarence Morris (Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1963), p. 137

¹³ วิชา มหาคุณ, “ทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ : หลักยุติธรรมแห่งกฎหมาย”, คุณพาส. อ้างแล้วหน้า 39.

กันเป็นกลุ่มยอมยกให้คนหนึ่งเป็นหัวหน้ามีอำนาจเหนือตน มีอำนาจชี้ขาด Hobbes เห็นว่ารัฐและกฎหมายเป็นที่ชอบของประชาชนก็เพราะเหตุนี้ ประชาชนจะมาอ้างหรือเอาอำนาจคืนจากรัฐอีกไม่ได้แล้ว รัฐและกฎหมายในความคิดของ Hobbes จึงมีอำนาจเด็ดขาด ออกกฎหมายมาบังคับได้ตามอำเภอใจ Hobbes ปฏิเสธแนวคิด กฎหมายธรรมชาติว่าเป็นเรื่องเพื่อฝัน¹⁴

ต่อมานักกฎหมายชาวอังกฤษชื่อ จอห์น ออสติน (John Austin) ได้นำแนวความคิดของจากนักปรัชญาการเมืองในอดีตเช่นเจเรมี เบนแธม (Jereme Bentham) โทมัส Hobbes และเดวิด ฮูม (David Hume) มาผสมผสานกันแล้วได้แสดงแนวความคิดกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองไว้อย่างละเอียดชัดเจนที่สุดดังนี้คือ

1. บทนิยามคำว่ากฎหมาย คำว่า “กฎหมาย” ออสติน มีความเห็นว่ากฎหมายคือ คำสั่ง คำบัญชาของรัฐาธิปัตย์ ซึ่งสั่งแก่คนทั้งหลายให้กระทำหรืองดเว้นการกระทำ ถ้าไม่ปฏิบัติตามผู้ฝ่าฝืนต้องรับโทษ

2. ความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายกับศีลธรรม ออสตินยอมรับว่าศีลธรรมมีอิทธิพลอย่างยิ่งเหนือกฎหมาย แต่ก็มีอิทธิพลกันเฉพาะก่อนที่กฎหมายจะกลายเป็นกฎหมายเท่านั้น กล่าวอีกนัยหนึ่งผู้ร่างกฎหมายควรคำนึงถึงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และเหตุแวดล้อมต่าง ๆ ก่อนที่จะร่างเป็นกฎหมาย เมื่อร่างและประกาศใช้เป็นกฎหมายแล้วศีลธรรมและเหตุแวดล้อมทั้งหลายย่อมไม่อาจสร้างอิทธิพลเหนือกฎหมายได้ โดยนัยนี้ออสตินปฏิเสธกฎหมายธรรมชาติโดยสิ้นเชิง

3. ขอบเขตของปรัชญากฎหมาย ออสตินมีความเห็นว่าการศึกษากฎหมายอาจทำได้ 2 วิธีคือ โดยการศึกษาตัวบทกฎหมายอย่างเอาความรู้จากใจความของกฎหมาย และโดยการศึกษาเหตุผลหรือปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังหลักกฎหมายออสตินอธิบายว่า การศึกษาวิชาปรัชญากฎหมายมีประโยชน์อย่างมากในแง่นิติศาสตร์ชั้นสูง เพราะจะทำให้ผู้ศึกษารู้แจ้งแทงทะลุถึงเหตุผลและเจตนารมณ์ของกฎหมายอย่างแจ่มชัด ซึ่งออสตินเน้นว่าขอบเขตและวิธีการศึกษาปรัชญากฎหมายไม่ได้อยู่ที่วิวัฒนาการหรือกระบวนการทางประวัติศาสตร์กฎหมายเรื่องหนึ่ง ๆ หากแต่อยู่ที่การศึกษาหรือวิเคราะห์ถึงความหมายของคำบางคำที่ใช้กันอยู่ตามปกติในวงการกฎหมาย แต่หาผู้ที่ทราบความหมายของมันได้ยากนั่นเอง¹⁵

¹⁴ ปรีดี เกษมทรัพย์, นิติปรัชญา ภาค 2 : บทนำทางประวัติศาสตร์, หน้า 117-122.

¹⁵ วิษณุ เครืองาม, “ปรัชญากฎหมายฝ่ายบ้านเมือง” บทบัญญัติ, อ้างแล้ว, หน้า 440.

ทฤษฎีดังกล่าวประกอบกับความเป็นมาทางประวัติศาสตร์นั้น ผู้เขียนเห็นว่าทั้ง 2 ทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่น และจุดด้อยด้วยกันกล่าวโดยสรุปก็คือ จุดเด่นของทฤษฎีกฎหมายธรรมชาตินั้น อ่างความยุติธรรม, ศีลธรรม หรือความดีความงาม เป็นคุณค่าทางจริยธรรม (Ethical Value) เป็นหลัก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นนามธรรม เป็นอุดมการณ์ยากที่มนุษย์ทุกคนจะมีจะเป็นเช่นนั้นได้ จึงทำให้จุดด้อยอีกด้านหนึ่งว่าเป็นความเพ้อฝัน ส่วนจุดเด่นของทฤษฎีกฎหมายฝ่ายบ้านเมืองนั้นก็คือ ความชัดเจนแน่นอนของกฎหมายในฐานะที่เป็นกฎเกณฑ์ของสังคมที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกและสถาบันต่าง ๆ ในสังคมเป็นการทั่วไป และจุดเด่นนี้ทำให้เกิดจุดด้อยของทฤษฎีนี้อีกด้านหนึ่งเช่นเดียวกันคือความแข็งกระด้างของกฎหมายไม่เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยเหตุนี้เอง ปัจจุบันนี้ จึงไม่มีผู้ใดถือทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งเคร่งครัด แต่มีแนวโน้มที่จะนำ 2 ทฤษฎีนี้มาผสมผสานกัน เพื่อเกิดประโยชน์ต่อสังคมให้มากที่สุด

แนวความคิดเกี่ยวกับกฎหมาย

ระบบกระบวนการยุติธรรม

ระบบกระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกสำคัญประการหนึ่งของรัฐ ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง โดยเป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งของสังคม สังคมจัดตั้งระบบนี้ขึ้นเพื่อส่งเสริมให้คนในสังคมประพฤติ ปฏิบัติให้อยู่ในมาตรฐานอันเดียวกัน เพื่อที่จะให้สังคมเป็นระเบียบและเกิดความมั่นคงขึ้นในสังคม โดยมีกลไกในการควบคุมสังคมเพื่อให้สังคมเป็นระเบียบเรียบร้อยนั้น อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายมีบทบาทสำคัญมากที่สุดเป็นอันดับหนึ่ง¹⁶ ในการควบคุม จำกัดขอบเขตความผิดปกติ หรือพฤติกรรมของแต่ละบุคคล

ดังนั้นกระบวนการยุติธรรม (Criminal Justice) คือ แบบแผนของการดำเนินงานเพื่อให้ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำผิดกฎหมาย และให้ความยุติธรรมแก่สังคม หน้าที่หลักของกระบวนการยุติธรรม ก็คือ การป้องกันสังคมให้ปลอดภัยจากอาชญากรรม และการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดกฎหมาย

¹⁶ Marc Ancel, Social Defence Translated (London: J. Wilson, Routledge and Kegan Paul, 1965), p. 90.

อย่างเป็นธรรมชาติ กล่าวโดยทั่วไปแล้ว พื้นฐานของกระบวนการยุติธรรมมีแนวความคิดดั้งเดิมมาจากหลักการของศาสนา การเมือง และกฎหมาย¹⁷

โดยที่รัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบในงานเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมาย และจะต้องบังคับใช้กฎหมายให้สอดคล้องกับระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยในรัฐนั้นและสอดคล้องกับหลักนิติธรรม ในประเทศที่ปกครองด้วยระบอบเสรีประชาธิปไตย จึงจะต้องยึดหลักนิติธรรมในการปกครองประเทศจึงจะถือได้ว่าการปกครองแบบประชาธิปไตยที่แท้จริง หลักนิติธรรมนี้ก็มีอิทธิพลกับแนวความคิดในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทยอยู่ด้วย แต่การนำหลักดังกล่าวมาใช้ยังอยู่ในขั้นกำลังพัฒนารูปแบบการปกครองให้สอดคล้องกับหลักดังกล่าว

ในปัจจุบันนี้ระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยนั้นเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาตามหลักประมวลกฎหมาย (Civil Law) ยึดหลักตัวบทกฎหมายในการแสดงถึงความผิดและใช้คำกล่าวหาในการดำเนินคดีอาญา หรือที่เรียกว่าระบบกล่าวหา (Accusatorial System) โดยมีกระบวนการนำเอากฎหมายมาใช้บังคับ เรียกว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Process) อันประกอบไปด้วยองค์กรในระบบงานยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice Process) คือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ การป้องกันและควบคุมอาชญากรรม เพื่อที่จะให้การดำเนินการต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา จึงประกอบไปด้วยส่วนประกอบสำคัญใหญ่ ๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน 3 ส่วนใหญ่ คือ

1. ส่วนของการบังคับใช้กฎหมาย องค์กรที่ดำเนินการในส่วนนี้ก็คือ ตำรวจ (Police) โดยเป็นขั้นตอนก่อนที่ผู้ถูกกล่าวหาจะเริ่มเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นขั้นตอนก่อนที่จะมีการดำเนินการพิจารณาในศาล โดยตำรวจจะต้องดำเนินการตั้งแต่การออกไปตรวจสถานที่เกิดเหตุ การรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ เพื่อใช้สืบสวนหาตัวผู้กระทำผิด หรือในกรณีที่จับตัวผู้กระทำความผิดได้ก็จะต้องมีการสอบสวนปากคำ ตรวจสอบประวัติทำแผนประทุษกรรมและทำสำนวนการสอบสวนมีความเห็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง เพื่อส่งพนักงานอัยการต่อไป

2. ส่วนของการพิจารณาคดีในศาล เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพิจารณาคดีในศาล การให้บริการทางกฎหมาย ในระหว่างการดำเนินคดี องค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องก็คือ ผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ เป็นต้นในส่วนนี้จะเป็นการดำเนินการพิจารณาคดีในศาล ศาลจะเป็นผู้พิจารณาจากพยานหลักฐานที่ฝ่ายโจทก์คือ พนักงานอัยการนำเข้าสู่ ทนายความฝ่ายจำเลยจะเป็นผู้ที่รักษาผลประโยชน์ทางกฎหมายของฝ่ายจำเลย

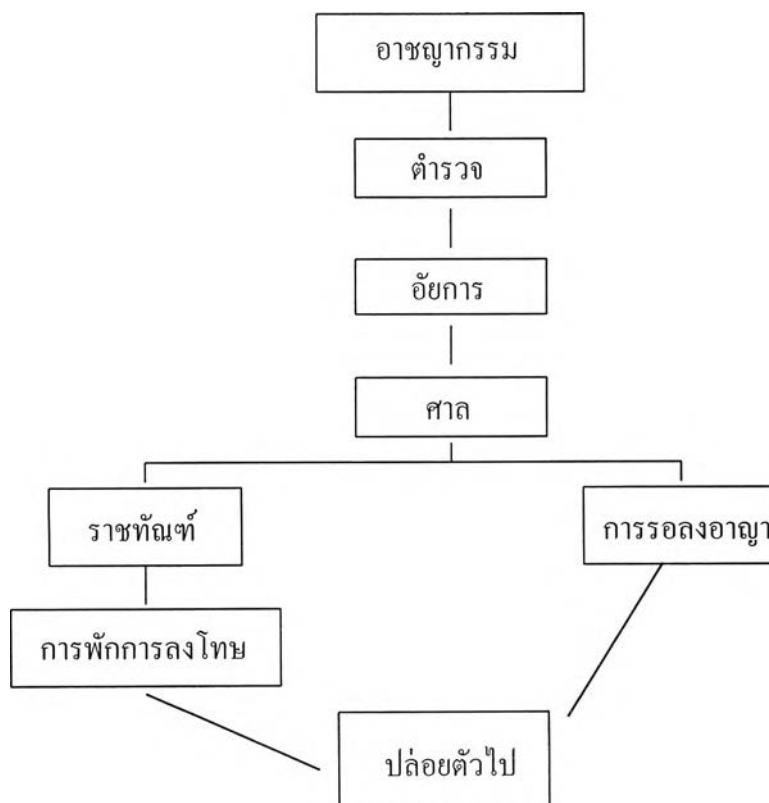
¹⁷ อรรถ สุวรรณบุบผา, หลักอาญาวิทยา (กรุงเทพฯ : คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2518), หน้า 154-155.

ขั้นตอนนี้เป็นกรนำตัวผู้ที่เชื่อว่าได้กระทำความผิดและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ได้รวบรวมไว้เข้าสู่การพิจารณาเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ที่ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยในขั้นตอนนี้เป็นหน้าที่ของอัยการที่จะต้องทำหน้าที่ในการกลั่นกรองสำนวนการสอบสวนและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ตำรวจรวบรวมไว้ ว่าน้ำหนักเพียงพอหรือไม่ที่จะฟ้องผู้ต้องหา หากเห็นว่าน้ำหนักพอ และเชื่อว่าศาลจะใช้ลงโทษผู้ต้องหาได้ก็จะดำเนินการฟ้องร้องต่อไปยังศาล

ผู้พิพากษา จะทำหน้าที่พิสูจน์ความผิด หรือความบริสุทธิ์ของจำเลยอีกครั้งหนึ่งโดยผู้พิพากษาจะต้องทำการพิสูจน์โดยปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยนั้นเป็นผู้ที่ได้กระทำความผิดจริงจะลงโทษจำเลยได้ หากมีข้อสงสัยศาลก็จำเป็นที่จะต้องปล่อยจำเลยให้พ้นผิดได้ โดยในขั้นตอนนี้นายความจะเป็นผู้ช่วยเหลือแนะนำทางด้านข้อกฎหมายแก่จำเลย

3. ส่วนของการลงโทษ หลังจากศาลพิจารณาลงโทษแล้ว ก็จะมีผู้ทำหน้าที่บังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือที่เรียกว่า ราชทัณฑ์ นำตัวผู้กระทำความผิดไปลงโทษ เช่น การจำคุก ประหารชีวิต รวมทั้งเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เช่น พนักงานคุมประพฤติ เป็นต้น

แผนภาพที่ 2.1 แผนภูมิแสดงระบบยุติธรรมทางอาญา

ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบงานยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice System) ในปัจจุบันนี้อาจจะแบ่งได้ 2 ทฤษฎี ซึ่งขัดแย้งกันอยู่ คือ¹⁸

1. ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ รูปแบบนี้มุ่งถึงการควบคุม ระงับและปราบปรามอาชญากรรมเป็นใหญ่ ถือว่าหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการทางอาญา คือ การควบคุมอาชญากรรม การปราบปรามอาชญากรรม (Repression of criminal conduct) การที่จะรักษาไว้ให้ได้ซึ่งความสงบสุขของสังคม ต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างแน่นหนา (Tight control) คืออาญาทั้งหลายทั้งปวงที่เข้ามาสู่ระบบงานยุติธรรมทางอาญาตามทฤษฎีนี้จะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก โดยมีกระบวนการกั้นกรอง (Screening Process) ในแต่ละขั้นตอนและขั้นตอนต่าง ๆ จะดำเนินไปต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานประจำ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องศาล การพิจารณาคดีและการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และการปลดปล่อยจำเลย ดังนั้น การดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ (Process) ดังกล่าวนี้ในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีความรวดเร็ว (ซึ่งหมายถึง มีวิธีปฏิบัติที่เป็นแบบแผน แต่ในขณะเดียวกันก็ยืดหยุ่นได้บ้าง และแน่นอน) ซึ่งหมายถึงโอกาสที่ผู้กระทำความผิดที่จะหลุดพ้นจากการถูกศาลพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด ทฤษฎีนี้ถือว่าวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ การวินิจฉัยคดีให้เสร็จไปตั้งแต่ขั้นตอนต้น ๆ ของกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ดำรวจและอัยการ อันจะทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ได้รับการปลดปล่อยโดยเร็ว และในขณะเดียวกันก็จะทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหา มีพยานหลักฐานแน่นแฟ้น หรือผู้ต้องหาไร้สารภาพ

2. ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process) เป็นทฤษฎีที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ บางครั้งเรียกว่า “รูปแบบที่ยึดถือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน”¹⁹

ทฤษฎีนี้ยึดกฎหมายเป็นสำคัญจะเน้นหนักการยึดหลักกฎหมายคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลเป็นสำคัญ จึงถือหลักว่าคนจะผิดได้จะต้องผ่านการตัดสินของศาล การดำเนินคดีจะต้องกระทำลงไปโดยมิให้ผิดพลาดได้ จะต้องไม่อคติ และไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ผู้บริสุทธิ์จะต้องได้รับการป้องกัน ผู้ผิดก็ควรจะได้รับโทษที่เป็นประเด็นหลักของรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ คือ จะถือว่าใครทำผิดหรือไม่นั้น จะต้องดำเนินไปตามวิธีที่ทำให้เชื่อว่าความเป็นธรรม

¹⁸ ประธาน วัฒนวาณิชย์, “ระบบความยุติธรรมทางอาญา: แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม,” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2, หน้า 150-151.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 149.

ได้เกิดขึ้นแล้ว ผู้ที่ถูกสงสัยว่ากระทำผิด จึงยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะได้พิสูจน์ในวาระสุดท้ายว่าเขากระทำผิดจริง²⁰

การดำเนินคดีอาญาจะต้องมีความเป็นธรรมเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยจะมีอุปสรรคขัดขวางมิให้ผู้ต้องหาถูกส่งผ่านไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวกไม่ได้ ทฤษฎีนี้ไม่เห็นพ้องด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมในชั้นตำรวจและอัยการ แต่เห็นว่าจะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือได้ส่วนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการ และเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรม ทฤษฎีนี้จึงถือว่า บุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าเขาได้กระทำเท่านั้น แต่เขาจะมีความผิดก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมาย พิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่า เขามีความผิด นอกจากนี้ ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิของเขาอย่างถ่วงถ่วงแล้ว และทฤษฎีนี้ยอมรับว่า มีแต่องค์กรผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเท่านั้นที่เชื่อถือได้²¹

แม้ว่าความแตกต่างในแง่ของเป้าหมายหลักของสองทฤษฎีนี้จะไม่ปรากฏเพราะต่างมุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม แต่วิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายหลักนั้นแตกต่างกันอย่างแน่นอน วิถีทางหนึ่งเป็นวิถีทางที่เน้นประสิทธิภาพแต่ก็วิถีทางหนึ่งเน้นที่คุณภาพ คำว่า ประสิทธิภาพตามนัยแห่งกระบวนการยุติธรรมนั้นมีได้หมายความถึงปริมาณแต่เพียงอย่างเดียว ประสิทธิภาพ คือ การประสบผลสำเร็จโดยการลงแรงและทุนน้อยที่สุด มิใช่พิจารณาว่าผลสำเร็จที่มีปริมาณมากกว่าเป็นเครื่องชี้ประสิทธิภาพ ส่วนการเน้นที่คุณภาพนั้นเข้าใจกันว่ากระบวนการที่มีคุณภาพนั้นเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน ชับช้อน สามารถแก้ไขจุดบกพร่องของตัวเองได้ และมีมาตรฐานเป็นเช่นเดียวกันในทุกกรณี ตัวอย่างของความแตกต่างระหว่างความคิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมและการควบคุมอาชญากรรมจึงอยู่วิธีปฏิบัติ (Procedures) ในทางทฤษฎีความคิดทางด้านการควบคุมอาชญากรรมอาจเป็นผลทำให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่บางประการ เช่น การจับกุมโดยมิชอบ ค้นโดยมิชอบ การสอบสวนโดยใช้กำลังบังคับขู่เข็ญ และล่อลวง หรือวิธีอื่นใด ส่วนกระบวนการนิติธรรม

²⁰ เรื่องเดียวกัน หน้า 152.

²¹ อรรถนพ ชูบำรุง, อาชญาวิทยา, 2523, หน้า 61.

เน้นทางด้านวิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบ หรือละเมิดกฎหมาย ศาลจะใช้ดุลพินิจให้ปล่อยตัวจำเลยหรือให้พิจารณาคดีใหม่ได้²²

เปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการทางอาญา

เราอาจพิจารณาเปรียบเทียบรูปแบบกระบวนการทางอาญา ระหว่าง Crime Control Model และ The Due Process Model ได้ดังนี้

1. ในเรื่องอุดมการณ์และจุดมุ่งหมายปลายทาง

ในเรื่องอุดมการณ์และจุดมุ่งหมายปลายทาง หรือวัตถุประสงค์สุดท้ายของรูปแบบ ตรงกันมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ทำให้บรรลุผลกระบวนการทางอาญาสามารถคุ้มครองผู้บริโภค ลงโทษคนผิด นำไปสู่ความสงบเรียบร้อยในสังคมได้ แต่ในวิธีการไปสู่จุดหมายปลายทางดังกล่าว นั้น แต่ละรูปแบบกำหนดวิธีการไม่แน่นอน กล่าวคือ The Crime Control เป็นวิธีการควบคุม อาชญากรรมอย่างรวดเร็ว สร้างหลักประกันให้แก่สังคม สังคมได้รับความคุ้มครอง ขจัดการล่วง ละเมิดสิทธิให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว บังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ สังคมเกิดความสงบ เรียบร้อย Process Model นั้น เน้นหลักวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งความเป็นธรรมเป็นหลัก ควบคู่ไป กับการควบคุมอาชญากรรม ยึดถือหลักว่า ความเป็นธรรมจะต้องเกิดขึ้นทั้งในที่จับกุม สืบสวน สอบสวน พิจารณาคดี ถ้าความเป็นธรรมไม่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จุดหมายใน การแก้ปัญหาอาชญากรรมก็ไม่บรรลุผล สังคมไม่อาจเกิดความสงบเรียบร้อยได้

2. การเน้นหนักบทบาทของตำรวจ

The Crime Model จะเน้นหนักบทบาทของตำรวจที่ฝ่ายปฏิบัติการ คือ ตำรวจและอัยการ การดำเนินการของกระบวนการทางอาญาในรูแบบนี้จะอยู่ในอำนาจหรือเป็นภาระของฝ่าย บริหารเสียเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายการควบคุมอาชญากรรม เพื่อหยุดยั้งอันตราย ที่จะเกิดขึ้นแก่สังคม โดยให้ตำรวจและอัยการมีบทบาทในการวินิจฉัยความถูกผิดขั้นต้นได้มากเพื่อ ความรวดเร็ว และต้องยอมรับว่า การค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการเพียงพอที่จะเชื่อถือได้

ส่วน The Due Model นั้น เน้นหลักที่องค์กรกลาง คือ ตุลาการหรือศาล ศาลมีบทบาท ในการดำเนินการตามกระบวนการมากกว่าองค์กรใด เพราะเชื่อว่าเป็นองค์กรกลางที่สามารถคุ้มครอง สิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลได้เป็นอย่างดี

²² ประชาน วัฒนาวาณิชย์, “ระบบความยุติธรรมทางอาญา: แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญา กรรมและกระบวนการยุติธรรม,” วารสารนิติศาสตร์ ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 หน้า 153-154.

3. ข้อดีและข้อบกพร่องของแต่ละรูปแบบ

แต่ละรูปแบบนั้นมีข้อดีและข้อเสียหรือข้อบกพร่องด้วยกันทั้งสองรูปแบบ The Crime Model นั้น มีข้อดีที่ว่า มีการกำหนดวิธีการดำเนินการที่รวดเร็วเด็ดขาด เน้นประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ทำให้มีการดำเนินการได้อย่างรวดเร็วเท่าทันกับความเคลื่อนไหวหรือความเปลี่ยนแปลงของอาชญากรรม สามารถตอบโต้ได้อย่างฉับพลัน แต่รูปแบบนี้ก็มีข้อบกพร่องตรงที่ว่า การจะดำเนินการอย่างรวดเร็วและเด็ดขาดนั้นจำเป็นต้องให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ หรือเจ้าหน้าที่อื่นที่ปฏิบัติมีอำนาจมาก มีการใช้ดุลพินิจได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งเมื่อเป็นเช่นนั้นแล้ว ก็ทำให้หวาดวิตกว่าจะมีการใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบ หรือมีลักษณะเป็น “แบบอำเภอใจ” (Arbitrary) จะมีลักษณะกลายเป็นผู้ก่ออาชญากรรม เป็นอันตรายต่อสังคมเสียเอง รูปแบบนี้จึงต้องแก้ไขที่การควบคุม (Control) อำนาจ โดยคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลบ้าง

The Due Process นั้น มีข้อดีที่จะให้ความสำคัญต่อสิทธิ เสรีภาพ ของประชาชน ผู้ต้องหาได้รับการคุ้มครอง ได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ยอมที่จะปล่อยผู้กระทำผิดสักสิบคนยังดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียว การพิจารณาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งถือว่าต้องกระทำให้เกิดความเป็นธรรมทุกขั้นตอน นับแต่สืบสวนจับกุม สอบสวน จนถึงการพิจารณาคดี แต่รูปแบบนี้ก็มีข้อเสียตรงที่ว่า หากให้ความสำคัญต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลอย่างมากจนล้นพ้น ก็จะทำให้ความสงบเรียบร้อยของสังคมถูกระทบกระเทือน อาชญากรรมมีโอกาสหลุดรอดการลงโทษ ผู้กระทำเกิดความระแวงใจก่อให้เกิดอันตรายต่อความสงบสุขของสังคม

สมมติฐานรูปแบบนี้ มีลักษณะเป็นแบบอุดมคติ และจะก่อให้เกิดปัญหาบางประการ เช่น สมมติฐานที่ถือว่าทุกคนบริสุทธิ์นั้น ได้รับการวิจารณ์ว่า สมมติฐานว่าทุกคนเป็นผู้บริสุทธิ์นั้นเป็นความฝันที่วิเศษมาก แต่ความฝันนี้จะป็นจริงและมีประโยชน์โดยแท้จริงหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับปริมาณผู้บริสุทธิ์อย่างแท้จริงในสังคมด้วย และถ้าหากผู้ไม่บริสุทธิ์อย่างแท้จริงได้รับประโยชน์จากข้อสันนิษฐานนี้มากเท่าใด ผู้บริสุทธิ์อย่างแท้จริงก็จะยิ่งเดือดร้อนมากขึ้นเท่านั้น²³

การปล่อยผู้กระทำผิดสิบคนย่อมดีกว่าลงโทษผู้บริสุทธิ์เพียงคนเดียวเท่านั้น เป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้ในทางทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติยังสงสัยอยู่ว่าจะทำได้หรือไม่เพียงใด เพราะปัจจุบันอาชญากรมีความสามารถสูงขึ้นกว่าศตวรรษที่ 18 และ 19 มาก ถ้าหากสังคมยังไม่มีวิธีการพิสูจน์ความบริสุทธิ์ดีกว่าเดิมแล้ว ก็ต้องปล่อยผู้กระทำผิดจำนวนมากกว่าสิบคนเพื่อคุ้มครองผู้บริสุทธิ์หนึ่งคน เพราะทฤษฎีนี้เท่ากับยอมรับว่าให้มีการผิดพลาดกับการถูกต้องในอัตราส่วนสิบต่อหนึ่ง

²³ มรุธา วัฒนชีวะกุล, “เอกสารประกอบคำบรรยายวิชากฎหมายอาญาเปรียบเทียบ,” หน้า 3-5.

หรืออาจเป็นอัตราส่วนที่มากกว่านั้นในยุคที่อาชญากรรมแพร่หลาย และอาชญากรมีความสามารถอย่างยิ่งในปัจจุบัน กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของเราก็จะต้องถึงจุดวิกฤต และต้องหันหลังให้กับอุดมคตินี้อย่างสิ้นเชิง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องปรุงแต่งระบบของเราให้มีประสิทธิภาพ และความแม่นยำทันกับความเปลี่ยนแปลงของอาชญากร และใช้อุดมคตินี้อย่างประหยัด²⁴

ข้อวิจารณ์ดังกล่าวเป็นความเห็นที่มีเหตุผล และควรแก่การรับฟังอย่างยิ่ง และถือได้ว่าเป็นจุดบกพร่องประการหนึ่งของ The Due Process Model หากจะมุ่งแต่ด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลแต่เพียงด้านเดียวอย่างมากรึ้น

4. The Crime Control Model ยอมรับในความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ และถือว่าความผิดพลาดนั้นจะเป็นแนวทางให้เกิดการแก้ไขให้ดีขึ้น ส่วน The Due Process Model นั้น ถือหลักการดำเนินการที่ต่ำลงไปโดยมิให้ผิดพลาดได้ ไม่มีการอคติ ไม่มีการใช้อำนาจในทางที่มีขอบในแต่ละขั้นตอน จึงแบ่งขอยการปฏิบัติอย่างละเอียดเพื่อให้เกิดความเป็นธรรม ไม่ผิดพลาด

ตามรูปแบบทั้งสอง เมื่อพิจารณาแล้วที่แตกต่างกันก็เพราะวิธีการปฏิบัติ (procedure) ในการไปสู่จุดหมายของกระบวนการทางอาญา คือ ความสงบเรียบร้อยในสังคม ในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลก็เป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงในส่วนเรื่องของการควบคุมอาชญากรรมซึ่งมีขีดความสามารถพลิกเพลงเปลี่ยนทั้งสองรูปแบบให้ดีที่สุด แล้วใช้เป็นรูปแบบของกระบวนการทางอาญาที่เหมาะสมต่อไป การผสมผสานก็คือวางรูปแบบกระบวนการทางอาญาโดยไม่คำนึงถึงการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลจนไร้ขอบเขต จนละเลยเรื่องการควบคุมอาชญากรรม ในขณะที่เดียวกันไม่มุ่งหมายการควบคุมอาชญากรรม จนละเลยการเอาใจใส่ต่อสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล ปัญหาที่ว่า เราจะกำหนดจุดแห่งความพอดีได้ถูกต้องแค่ไหนเท่านั้น

แนวความคิดเกี่ยวกับตำรวจ

ตำรวจ เป็นองค์กรแรกของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ในสายตาของประชาชนทั่วไป ตำรวจเป็นสัญลักษณ์แห่งกฎหมายและความสงบเรียบร้อย ตำรวจเป็นเครื่องป้องกันและกีดขวางคนร้ายมิให้ทำอันตรายแก่ประชาชน แต่หน้าที่ของตำรวจนั้นมีอยู่มากมายหลายประการ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

ประการแรก ตำรวจมีหน้าที่รักษากฎหมาย (Enforcing the Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎหมายที่มีลักษณะในทางอาญา กล่าวคือ กำหนดโทษผู้ที่ฝ่าฝืนต่อกฎหมายนั้นไว้ การที่มีกฎหมายกำหนดห้ามมิให้กระทำการบางอย่าง หรือบังคับให้ต้องกระทำการบางอย่าง ก็เพื่อที่จะเป็นการป้องกันสังคมมิให้เกิดอันตรายจากการกระทำ หรือละเว้นการกระทำนั้น หากฝ่าฝืนกฎหมายก็กำหนดบทลงโทษไว้ หน้าที่ของตำรวจก็คือ ต้องป้องกันสังคมมิให้เกิดความเสียหาย หรือเป็นอันตรายอันเนื่องมาจากการกระทำที่ผิดกฎหมาย ด้วยการดูแลป้องกันมิให้มีผู้กระทำความผิดกฎหมายขึ้น และหากมีผู้กระทำความผิดกฎหมายขึ้น ก็มีหน้าที่จะต้องจับกุมมาดำเนินคดีฟ้องร้องไต่สวนต่อไป

ประการที่สอง ตำรวจมีหน้าที่จะต้องรักษาความสงบเรียบร้อย (Preserving the Peace) อันนี้ หมายถึงการที่ตำรวจต้องคอยตรวจตราดูแลมิให้มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะทำให้ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หากมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งอันที่จะทำให้กระทบกระเทือนถึงความเป็นปกติของประชาชน แม้สิ่งนั้นจะเป็นการผิดกฎหมายหรือไม่ก็ตาม ตำรวจจะต้องเข้าไปป้องกัน เข้าแก้ไขช่วยเหลือบำบัดให้สิ่งนั้นหมดไป หรือบรรเทาความร้ายแรงลง สิ่งที่กระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อยที่เป็นการผิดต่อกฎหมายนั้น เป็นสิ่งที่เห็นได้ง่าย มีตัวอย่างมากมาย เช่น ลักทรัพย์ วางเพลิง เป็นต้น แต่สิ่งที่ไม่ผิดกฎหมายเป็นการกระทบกระเทือนถึงความสงบเรียบร้อยของประชาชนได้แก่ ภัยธรรมชาติ เช่น วอดภัย อุทกภัย หรืออัคคีภัย ที่เกิดขึ้นเองเป็นต้น เมื่อภัยเหล่านี้เกิดขึ้นประชาชนก็จะไม่มีความสงบเพราะมีการตื่นตกใจกลัว หนีภัยและการได้รับอันตรายจากภัยพิบัติ ตลอดจนอาชญากรรมที่ฉวยโอกาสซ้ำเติมด้วยการลักขโมยทรัพย์สินของผู้ประสบภัย ตำรวจจะต้องมีหน้าที่เข้าไปช่วยเหลือบรรเทาและแก้ไขเหตุการณ์ให้กลับเข้าสู่ความสงบเรียบร้อยโดยเร็วที่สุด

ประการที่สาม ตำรวจมีหน้าที่ป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนมิให้เป็นอันตราย (Protecting Life and Property) การป้องกันชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนนี้ เป็นการป้องกันจากอันตรายทุกอย่างเท่าที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของตำรวจ มิใช่แต่จะเป็นการป้องกันจากโจรผู้ร้ายหรือคนร้ายเท่านั้น การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจมีหลายอย่างที่เป็นการป้องกันชีวิตและร่างกายและทรัพย์สินของประชาชนมิให้เป็นอันตรายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของตนเอง เป็นต้นว่า ผู้ที่จะกระทำอัตวินิบาตกรรม หากตำรวจได้ประสพเหตุการณ์ หรือได้รับแจ้งเหตุก่อนที่ผู้นั้นจะกระทำสำเร็จก็ต้องรีบมาช่วยหาทางป้องกันแก้ไข ดังเช่นตัวอย่าง ในต่างประเทศคนที่จะฆ่าตัวตายโดยวิธีกระโดดตึก เมื่อตำรวจได้รับทราบเหตุก็ต้องรีบมาป้องกันมิให้ผู้นั้นกระโดดลงไปสู่ความตาย ในบางครั้งตำรวจเองก็ต้องเสี่ยงอันตรายออกไปห้อยโหนอยู่บนอากาศสูงกว่าพื้นดินเป็นร้อย ๆ ฟุต ในบางกรณีการปฏิบัติหน้าที่โดยตรงของตำรวจเป็นการป้องกันอันตรายในทางอ้อม เช่น

การควบคุมการจราจร หรือการจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายจราจร เช่น ขับรถเร็วหรือขับรถฝ่าฝืนกฎหมาย เหล่านี้ เป็นการกระทำตามหน้าที่เพื่อจะให้เกิดความปลอดภัยแก่ผู้ขับขี่รถยนต์นั่นเอง และผู้อื่นด้วย เพราะหากปล่อยให้กระทำเช่นนี้ ผู้ขับขี่ก็อาจพลัดพลั้งเกิดอุบัติเหตุขึ้น เป็นอันตรายแก่ชีวิตและร่างกายและทรัพย์สินของผู้อื่นและของตนเองด้วย ตำรวจดับเพลิงก็มีหน้าที่ป้องกันชีวิตร่างกายและทรัพย์สินของประชาชนเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของตำรวจ การตรวจท้องที่ไม่ว่าจะเป็นการเดินตรวจ หรือตรวจโดยใช้ยานพาหนะต่าง ๆ นั้น ก็เป็นการป้องกันมิให้โจรผู้ร้ายทำการประทุษร้ายต่อร่างกายและทรัพย์สินของประชาชน หรือเป็นการป้องกันอาชญากรรมนั่นเอง ฉะนั้น ในวงการตำรวจแล้วจึงถือว่าหน้าที่ตำรวจท้องที่นี้เป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของตำรวจ หรือเป็นกระดูกสันหลังของงานตำรวจอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ก็เพราะหากมีตำรวจคอยตรวจตราสอดส่องอยู่ตลอดเวลาแล้ว ผู้ที่จะกระทำความผิดกฎหมาย ประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน หรือชีวิตร่างกายของผู้อื่นก็จะไม่กล้าที่จะกระทำความผิดลงไปได้ นอกจากจะป้องกันทรัพย์สินของประชาชนแล้ว ตำรวจก็มีหน้าที่ป้องกันทรัพย์สินอันเป็นสาธารณสมบัติมิให้เป็นอันตรายด้วย

ประการที่สี่ ตำรวจมีหน้าที่ในการสืบสวน (Investigating Crimes) ทั้งก่อนหน้าที่จะมีการกระทำความผิด และภายหลังที่มีการกระทำความผิดขึ้นแล้ว หน้าที่ในการสืบสวนก่อนที่จะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ก็เป็นการป้องกันอาชญากรรมอย่างหนึ่ง กล่าวคือ โดยปกติตำรวจจะต้องศึกษาสังเกตพิจารณาผู้ทาง และช่องโอกาสต่าง ๆ ที่คนร้ายจะกระทำความผิด และหาทางป้องกันมิให้คนร้ายกระทำความผิดขึ้นได้ เช่น สืบสวนแหล่งช่องสุ่มของคนร้ายที่เป็นช่องโหว่ แหล่งที่ดำเนินธุรกิจทางค้าของโจรหรือของผิดกฎหมายอย่างอื่น และจับกุมให้หมดสิ้นไป คนร้ายจะไม่มีโอกาสที่จะกระทำความผิด หรือสืบสวนให้รู้ในวิธีการกระทำความผิดของคนร้ายต่าง ๆ หรือระดับรับฟังความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของคนร้ายว่า ใครจะทำผิดที่ไหน เมื่อใด จะได้เตรียมการป้องกันมิให้คนร้ายมีช่องโอกาสประกอบอาชญากรรมได้ ส่วนการสืบสวนภายหลังที่มีการประกอบอาชญากรรมเกิดขึ้นแล้ว ก็มีความมุ่งหมายที่สำคัญอยู่สองประการ คือ ประการแรกบรรเทาความเสียหาย เช่น ในอาชญากรรมประเภทประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน เป็นต้นว่า ลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ ยักยอก ฉ้อโกง เป็นต้น การบรรเทาความเสียหาย ได้แก่ การที่ตำรวจสืบสวนติดตามเอาทรัพย์สินที่ถูกประทุษร้ายร้ายไปนั้น กลับคืนมาให้แก่เจ้าทรัพย์ ความมุ่งหมายประการที่สอง ของการสืบสวนภายหลังเกิดเหตุ คือ เพื่อให้รู้ตัวว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด กระทำความผิดอย่างไร มีพยานหลักฐานแน่ชัดเพียงไร เมื่อได้พยานหลักฐานยืนยันเป็นที่แน่ชัดแล้ว จึงทำการจับกุมผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดีต่อไป ฉะนั้นการสืบสวนของตำรวจจึงเป็นการรักษาความยุติธรรมคัดเลือกผู้บริสุทธิ์ออกจากข่ายสงสัย และไม่ทำการจับกุม

ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำผิด ก่อนที่จะมีหลักฐานแสดงให้เห็นที่น่าเชื่อถืออย่างเพียงพอ ว่าผู้นั้นน่าจะ ได้กระทำความผิดจริง

ประการที่ห้า ตำรวจมีหน้าที่ให้บริการแก่ประชาชน (Serving the Public) หน้าที่ในการให้บริการแก่ประชาชนนี้ เป็นเรื่อง ตำรวจช่วยเหลือและอำนวยความสะดวกให้แก่ประชาชนด้วย ประการต่าง ๆ เป็นต้นว่า ในการบอกถนนหนทาง หรือบอกที่ตั้งของสถานที่ต่าง ๆ รับฝากดูแลรถ หรือสิ่งของประชาชนให้ปลอดภัย นำคนเจ็บป่วยปัจจุบันไปส่งโรงพยาบาล ให้ความเห็นในคดีแพ่ง ไกล่เกลี่ยเรื่องส่วนตัว ช่วยจูงเด็กหรือคนชราข้ามถนน ช่วยเซ็นรถหรือสิ่งอื่นที่กีดขวางทางจราจรให้พ้นทางไม่เกะกะ ช่วยยกสิ่งของขึ้นบนยานพาหนะ ช่วยปฐมพยาบาลแก่ผู้บาดเจ็บนำคนหรือเด็กหลงทางไปส่งบ้าน เก็บของตกได้คืนให้เจ้าของ เป็นต้น เหล่านี้ตำรวจมีหน้าที่ที่จะต้องช่วยให้บริการแก่ประชาชนเหมือนหนึ่งเป็นพี่เลี้ยงหรือผู้คอยช่วยเหลือประชาชนอยู่ตลอดเวลา

ประการที่หก หรือสุดท้าย ตำรวจยังต้องมีหน้าที่พิเศษอื่น ๆ อีกมากมายหลายอย่าง เป็นต้นว่า ในยามสงคราม ตำรวจต้องทำหน้าที่เป็นตำรวจสนาม ทำการรบและป้องกันต่อสู้ข้าศึกในเขตที่มี การรบ ตำรวจภูธรชายแดน ทำหน้าที่ตรวจตราบริเวณชายแดน และเส้นเขตแดนของประเทศเพื่อป้องกันมิให้ราษฎรที่มีภูมิลำเนาอยู่ใกล้เขตแดนได้รับความเดือดร้อนรำคาญจากคนร้ายที่ถือโอกาสกระทำผิด แล้วใช้เขตแดนของประเทศเป็นเครื่องคุ้มครองมิให้ถูกจับกุม หน้าที่ในการให้ความ อารักขาแก่บุคคลสำคัญอื่น ๆ ตลอดจนหน้าที่ในทางธุรการ และทำหน้าที่พิเศษอื่น ๆ แล้วแต่ โอกาสและความจำเป็นที่จะเรียกร้องให้ตำรวจต้องทำหน้าที่พิเศษนอกเหนือ ไปจากหน้าที่ปกติตามที่กล่าวไว้แล้ว

แต่การที่ตำรวจจะทำหน้าที่ปกป้องรักษันตรายให้กับประชาชน เป็นที่มั่นกั้นกลางระหว่าง ประชาชนผู้สุจริตกับผู้ที่กระทำผิด หรือกระทำการอันเป็นภัยต่อสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีสิ่งประกอบที่สำคัญหลายอย่าง กล่าวคือ

1. ผู้ที่จะเป็นตำรวจนั้น จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการเลือกเฟ้นเป็นอย่างดีว่ามีความเหมาะสมกับงานในหน้าที่ และความรับผิดชอบอันหนักและเหนื่อยยากตรากตรำ ผู้ที่มีลักษณะเหมาะสมที่จะได้รับการคัดเลือกเข้าเป็นตำรวจจะต้องเป็นผู้ที่มีร่างกายแข็งแรง สุขภาพดี มีพื้นความรู้หรือการศึกษาดีพอสมควร มีความฉลาดไหวพริบ ตลอดจนเป็นผู้ที่มีจิตใจหนักแน่น มั่นคงมีความกล้าหาญอดทน

2. การที่จะได้คนดีมาเป็นตำรวจดังที่กล่าวมาแล้วในข้อ 1. ก็จำเป็นต้องมีสิ่งล่อใจหรือสิ่งจูงใจให้คนที่ดีมาเป็นตำรวจ สิ่งล่อใจที่กล่าวนี้ หมายถึง อัตราเงินเดือน ความก้าวหน้า เกียรติยศความสวยงามของเครื่องแบบ บำเหน็จบำนาญและเงินทดแทนในกรณีที่ได้รับบาดเจ็บทุพพลภาพหรือ

เสียชีวิตในขณะที่ปฏิบัติหน้าที่ หรือเพราะเหตุที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ เพราะงานตำรวจนอกจากเป็นงานที่ตรากตรำแล้ว ยังเป็นการเสี่ยงภัยอย่างมากด้วย

3. ผู้ที่เป็นตำรวจจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตและยุติธรรม ซื่อสัตย์สุจริตนั้นหมายถึง การปฏิบัติหน้าที่อย่างตรงไปตรงมาไม่ยอมรับลากศกการที่มีผู้นำมาให้เพื่อให้กระทำการสิ่งใดอันเป็นการเสียหายแก่ความยุติธรรม ปฏิบัติหน้าที่โดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มิใช่ประโยชน์แก่ตนเอง ตำรวจที่ปราศจากความซื่อสัตย์สุจริต ก็เป็นผู้ที่กระทำผิดกฎหมายและกลายเป็นอาชญากรไปเอง เช่นเดียวกับ อาชญากรอื่น ๆ ส่วนที่ว่าต้องมีความยุติธรรมนั้น หมายความว่าต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างเที่ยงตรงไปตามด้วยกฎหมาย ไม่เอนเอียงไปทางหนึ่งทางใด ให้เสียความยุติธรรมด้วยความลำเอียงหรืออคติอันเกิดจากความโกรธ ความเกลียด ความรัก หรือความกลัว ไม่ว่าจะความลำเอียงหรืออคตินั้นจะมีอยู่ในจิตใจตนเองมาก่อนหรือเพราะอิทธิพลภายนอกอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม

4. ต้องมีเครื่องมือเครื่องใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ที่ดีและสมบูรณ์ ในปัจจุบันนี้ความเจริญในด้านวิทยาศาสตร์ได้ทำให้โลกก้าวหน้าไปอย่างมากมาย คนร้ายมีวิธีการในการประกอบอาชญากรรมต่าง ๆ อย่างซับซ้อนและแยบยล ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้ และอาวุธที่ใช้ในการประกอบอาชญากรรมก็ก้าวหน้าขึ้นเป็นอันมาก ฉะนั้น ตำรวจก็จำเป็นต้องมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทันสมัยและสมบูรณ์เพียงพอที่จะใช้ในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อพิทักษ์รักษาความปลอดภัยให้แก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากขาดเครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนอาวุธที่ดีและทันสมัยแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจก็จะไม่ได้รับผลสมบูรณ์ตามความมุ่งหมาย ความร่วมมือเป็นสุขของประชาชนก็จะกระทบกระเทือนไปด้วย

5. องค์การ (Organization) และการบริหาร (Administration) ของกรมตำรวจต้องดี ข้อนี้มีความสำคัญอยู่ไม่น้อย ถ้าองค์การของกรมตำรวจไม่ดี ก็หมายความว่าหน่วยงานบางหน่วยไม่มี และไม่มีใครปฏิบัติหน้าที่ บางกรณีก็มีหน่วยงานซ้ำกันทำให้การปฏิบัติหน้าที่ซ้อนกันระหว่างหลายหน่วย ทำให้เกิดความสับสนยุ่งยากล่าช้า และสิ้นเปลืองด้วยการจัดหน่วยงานไม่ถูกต้องงานที่จะต้องประสานกันอย่างใกล้ชิดไม่อยู่ร่วมกัน หรือเชื่อมโยงกัน ทำให้เสียเวลาและสิ้นเปลืองทั้งวัสดุและแรงงาน การบริหารที่ดีจะทำให้กิจการงานของตำรวจดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเสียเวลาน้อยที่สุด สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายตลอดจนแรงงานน้อยที่สุด และได้ผลดีแก่ประชาชนมากที่สุด ฉะนั้น การบริหารที่ดี จึงจำเป็นและสำคัญต่อสมรรถภาพของการปฏิบัติงาน ไม่ว่าจะเป็งานตำรวจหรืองานใด ๆ

6. ตำรวจจะต้องได้รับความร่วมมือ และความสนับสนุนจากประชาชน (Public Cooperation and Support) เป็นอย่างดี การปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจนั้น เป็นการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวข้องกับประชาชน อยู่ตลอดเวลา และเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเป็นการส่วนรวมเท่านั้น เพราะฉะนั้นการที่จะให้ตำรวจปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ตำรวจจะต้องได้รับความร่วมมือ และสนับสนุนจากประชาชนเป็นอย่างดีและตลอดเวลา เพราะถ้าหากขาดความร่วมมือ และสนับสนุนจากประชาชนแล้ว ตำรวจก็แทบจะทำอะไรไม่ได้เลย เช่น ไม่สามารถจะสืบสวนจับกุมคนร้ายได้ เพราะประชาชนไม่ร่วมมือในการแจ้งเบาะแสของคนร้าย หรือเมื่อจับคนร้ายมาได้แล้วก็ไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีได้ เพราะไม่มีใครร่วมมือเป็นพยานให้ หรือถ้าประชาชนทั้งหลายไม่ร่วมมือในการปฏิบัติตามกฎหมาย ทุกคนพยายามทำสิ่งที่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายอยู่ตลอดเวลาแล้ว จะเอากำดังตำรวจที่ไหนไปทำการปราบปรามจับกุมพอ นอกจากนี้ ในด้านการสนับสนุนของประชาชน ก็มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เงินเดือนของตำรวจ ค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของกรมตำรวจก็ล้วนแล้วแต่มาจากภาษีอากรของราษฎรทั้งสิ้น หากราษฎรไม่สนับสนุนโดยเสียภาษีอากรหรือไม่สามารถสนับสนุนได้เพราะการเข้ามาหากินผิดเคืองไม่มีเงินจะเสียภาษีอากร หรือสาขังเป็นผู้แทนของปวงชนไม่ให้ความสนับสนุน โดยการตัดทอนงบประมาณต่าง ๆ เช่นนี้ ตำรวจก็จะปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพได้ยาก และความปลอดภัยของประชาชนก็จะลดน้อยลงหรือไม่มีเลย ซึ่งก็ย่อมเป็นความเสียหายแก่ประชาชนเอง

หากตำรวจเป็นตำรวจที่ดี มีสมรรถภาพและได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากประชาชนตามที่ได้กล่าวมาแล้วทั้ง 6 ข้อ ตำรวจก็สามารถป้องกันสวัสดิภาพของประชาชนได้อย่างเป็นดี อาชญากรรมก็จะลดน้อยลง ผู้ที่เป็นอาชญากรก็จะถูกจับกุมและส่งตัวไปรับการแก้ไขความประพฤติ และจิตใจให้เป็นคนดี คนที่แก้ไขไม่ได้หรือแก้ไขไม่ไหวก็จะถูกแยกจากสังคมมิให้กระทำการที่จะเป็นภัยแก่สมาชิกอื่นของสังคมได้ประชาชนก็จะมีความสุขสบายร่มเย็นตลอดไป

วิธีการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ในเมื่อมีผู้มาแจ้งหรือปรากฏขึ้นแก่ตำรวจเองว่า มีอาชญากรรมหรือการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้น ตำรวจก็ต้องรีบออกไประงับปราบปรามการกระทำผิดนั้น และช่วยเหลือผู้ที่ได้รับภัยอันตรายจากการกระทำผิดอย่างนั้นอย่างดีที่สุด เท่าที่อำนาจหน้าที่และความสามารถของตำรวจจะอำนวยให้ได้ หากไม่ทราบตัวผู้กระทำผิดหรือทราบว่าเป็นใครแต่ผู้กระทำผิดหลบหนี เจ้าหน้าที่ตำรวจก็จะสืบสวนหาตัวผู้กระทำผิดต่อไป เมื่อได้พยานหลักฐานแน่ชัดว่า ใครเป็นผู้กระทำผิด และนำเชื่อว่าผู้นั้นได้กระทำความผิดจริง ก็จะได้ดำเนินการจับกุมผู้กระทำผิดอาจถูกจับกุมในขณะที่กำลังกระทำความผิดหรือหลังจากที่กระทำความผิดแล้วก็ได้

เมื่อได้จับกุมผู้ต้องหาว่าได้กระทำความผิดมาแล้ว ก็จะควบคุมตัวไว้เพื่อทำการสอบสวนดำเนินคดีต่อไป การควบคุมตัวของผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องปฏิบัติไปตามที่

กฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์และให้อำนาจไว้ กล่าวคือ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 82 บัญญัติห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินกว่าจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งคดี ในกรณีที่เป็นการความผิดลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ จะควบคุมผู้ถูกจับไว้ได้เท่าเวลาที่จะถามคำให้การ และที่จะรู้ว่าตัวเป็นใคร และที่อยู่ของเขายู่ที่ไหนเท่านั้น สำหรับความผิดอื่นกฎหมายห้ามมิให้ควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ถูกจับมาถึงที่ทำการของพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ แต่มิให้นับเวลาเดินทางตามปกติที่นำตัวผู้ถูกจับมาศาลรวมเข้าในกำหนดเวลา 48 ชั่วโมงก็ได้เท่า

แต่ถ้าพนักงานสอบสวนเห็นสมควรจะอนุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาไปชั่วคราวโดยไม่ต้องมีประกัน หรือมีประกันและหลักประกัน ก็ได้แล้วแต่กรณี ในกรณีที่พนักงานสอบสวนได้ส่งสำนวนให้อัยการแล้ว ผู้ต้องหาจะต้องยื่นคำร้องขอประกันต่อพนักงานอัยการก็ได้ หรือในกรณีที่ผู้ต้องหาต้องขังตามหมายศาลหรือถูกฟ้อง ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะต้องยื่นคำร้องขอประกันตัวต่อศาล

ในระหว่างควบคุมหรือให้ประกัน พนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการสอบสวนผู้ต้องหาที่ถูกจับมานั้น การสอบสวนนี้ หมายรวมถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งพนักงานสอบสวนได้กระทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อที่จะเอาตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องลงโทษ ตามปกติได้แก่ การสอบสวนปากคำผู้กล่าวหา ผู้ต้องหา พยาน ตรวจตัวผู้ต้องหา พิมพ์ลายนิ้วมือ ทำแผนที่เกิดเหตุ รวบรวมหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิด เพื่อที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดและบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ รวบรวมไว้ในสำนวนการสอบสวน การสอบสวนนี้พนักงานสอบสวนต้องรีบกระทำโดยไม่ชักช้า

เมื่อสอบสวนเสร็จแล้ว พนักงานสอบสวนก็จะส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการพร้อมด้วยความเห็นว่า ควรสั่งฟ้องหรือไม่ควรสั่งฟ้อง แต่ถ้าเป็นความผิดซึ่งพนักงานสอบสวนเปรียบเทียบได้และผู้กระทำผิดได้ปฏิบัติตามเปรียบเทียบนั้นแล้ว พนักงานสอบสวนต้องบันทึกการเปรียบเทียบนั้นไว้แล้วส่งไปให้พนักงานอัยการพร้อมด้วยสำนวน

ในการปฏิบัติหน้าที่ของตำรวจ ตั้งแต่เมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นจนกระทั่งสอบสวน จับกุมควบคุมสอบสวนนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องกระทำการให้เป็นไปตามกฎหมายโดยเคร่งครัด ถ้าหากกระทำผิดกฎหมายจะโดยเจตนาหรือประมาทเลินเล่อก็ตาม เป็นเหตุให้เสื่อมเสียอิสรภาพของผู้ถูกจับ เช่น ขังหรือควบคุมผู้ถูกจับไว้เกินอำนาจตามที่กฎหมายกำหนดไว้ในกฎหมายหรือกระทำ

ด้วยประการอื่นใดให้เสียความยุติธรรม ก็จะเป็นการกระทำผิดอาญาที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวน จะต้องรับผิดชอบในทางกฎหมายเช่นเดียวกับบุคคลอื่น ๆ ทั่วไปเหมือนกัน

อนึ่ง ในการจับกุม การปฏิบัติต่อเจ้าทุกข์ พยาน ผู้ต้องหา และบุคคลอื่น ๆ นั้น ตำรวจ จะต้องกระทำด้วยวิธีแบบเนียบที่สุด เพราะตำรวจนั้นเป็นสัญลักษณ์แห่งกฎหมาย และอำนาจของ บ้านเมือง หากในการที่ตำรวจติดต่อกับประชาชนเหล่านี้ขาดความเนียบเนียน ทำให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีหรือความรู้สึกในทางต่อต้านหรือท้าทาย (Defy) ตำรวจแล้ว ก็เหมือนกับประชาชนเหล่านี้ ต่อต้านท้าทายกฎหมายหรืออำนาจของสังคม ซึ่งเท่ากับเป็นการผลักดันให้คนมีทัศนคติ (Attitude) ในทางเป็นศัตรูหรือเป็นคนละฝักกับสังคม ขาดการร่วมมือกับสังคมโดยเฉพาะผู้ที่เพิ่งจะเคย กระทำผิดเป็นครั้งแรก หรือเป็นเด็กก็จะมีความรู้สึกไม่ดีต่อสังคมมากขึ้น เป็นการเพิ่มความยากลำบากในการที่จะแก้ไขให้บุคคลผู้นั้นกลับเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อสังคมได้

ในการควบคุมป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ตำรวจในฐานะองค์กรแรกในขบวนการยุติธรรมทางอาญา มีทางเลือก 2 รูปแบบ คือ รูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม หรือ Crime Control Model และรูปแบบเพื่อความเป็นธรรม หรือ Due Process Model

ในรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม หรือ Crime Control Model นั้น เป็นแนวทางมุ่งถึงการ แสวงหาวิธีการและมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้การป้องกันปราบปราม การควบคุมอาชญากรรม และ การสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี บังเกิดผลสูงสุดต่อความสงบของประชาชนที่อยู่รวมกัน ในสังคม

ในรูปแบบนี้ ตำรวจจะต้องควบคุมการเกิดของอาชญากรรมให้อยู่ในระดับต่ำมาก มิเช่นนั้น แล้วจะถือว่าความสงบสุขของสังคมและประชาชนโดยส่วนรวมได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง ซึ่งจะนำไปสู่ความสูญเสียในอิสรภาพของความเป็นมนุษยชาติ และผู้ปฏิบัติตามกฎหมายจะกลายเป็นเหยื่อของอาชญากรรมโดยไม่มีทางเลือกเลย

แนวทางการปฏิบัติงานของตำรวจตามรูปแบบนี้ จึงต้องดำเนินการในทุกวิถีทาง เพื่อได้มาซึ่งผลการจับกุม คุมขัง และลงโทษผู้กระทำผิดในอัตราที่สูงสุด ส่วนสิทธิเสรีภาพของบุคคลทั่วไป รวมถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกจับกุม ผู้ต้องหาและจำเลย จะได้รับการคุ้มครองเพียงขอบเขตที่จำกัดเท่านั้น

ทั้งนี้ เพื่อให้การปฏิบัติงานของตำรวจต่อการป้องกันปราบปราม การควบคุมอาชญากรรม และการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว (Speed) สิ้นสุด (Finally) อย่างไม่เป็นทางการ (Informality) มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Uniformity) และจะต้องเกิดการท้าทาย (Challenge) น้อยที่สุดอีกรูปแบบหนึ่ง คือรูปแบบเพื่อความเป็นธรรม หรือ Due Process Model ซึ่งค่อนข้างจะแตกต่างออกไป เพราะเป็นกระบวนการในการแสวงหาข้อเท็จจริง (Fact Finding)

และเน้นในเรื่องการคำนึงถึงสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ (Rights and Freedoms) ซึ่งรวมถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกจับกุม ผู้ต้องหา และจำเลยด้วย

นอกจากนี้แล้ว การปฏิบัติงานจำเป็นต้องใช้มาตรการต่าง ๆ ตามตัวบทกฎหมาย (Rules of Law) อย่างเคร่งครัดมากที่สุด ทั้งในด้านการป้องกันปราบปราม การควบคุมอาชญากรรม และการสืบสวนสอบสวนดำเนินคดี โดยไม่คำนึงถึงผลการจับกุมมากนัก

รูปแบบการบริหารงานของตำรวจตามวิถีทางการบริหารงานของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทั้งสองรูปแบบข้างต้นนี้ แม้ในทางทฤษฎีจะมีการแบ่งแยกไว้ค่อนข้างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติและในความเป็นจริงแล้ว การปฏิบัติงานของตำรวจในทุกประเทศต่างก็ได้นำเอาทั้งสองรูปแบบนี้มาใช้ “ผสมผสาน” ร่วมกันตลอดเวลา

ส่วนที่ว่าประเทศใดจะใช้รูปแบบไหนมากน้อยต่างกันอย่างไรนั้น ย่อมจะต้องขึ้นอยู่กับความเหมาะสม ความต้องการ ความจำเป็นตามสภาพเหตุการณ์ และความรุนแรงของสถานการณ์อาชญากรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละประเทศในขณะนั้น

สำหรับประเทศไทยแล้ว “สำนักงานตำรวจแห่งชาติ” ได้ยึดถือแนวทางการปฏิบัติงานโดยใช้รูปแบบทั้งสองควบคู่กันมาโดยตลอด และแม้ว่าในบางครั้ง กรมตำรวจจำเป็นต้องเน้นหนักไปในรูปแบบของการควบคุมอาชญากรรม หรือ Crime Control Model อันเนื่องมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบเรียบร้อยของบ้านเมือง หรือสถานการณ์อาชญากรรมที่รุนแรงขึ้น แต่ในการปฏิบัติงานของตำรวจ ก็ยังคำนึงถึงรูปแบบเพื่อความเป็นธรรม หรือ Due Process Model ควบคู่กันไปด้วยเสมอ อย่างเช่น ในกรณีที่ตำรวจต้องการจะปราบปรามจับกุมผู้ต้องสงสัย หรือคนร้ายให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ แต่ในขณะเดียวกัน การปฏิบัติของตำรวจก็ต้องไม่ไปละเมิดถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนที่มีอยู่ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ อีกมากมายด้วย

หรืออย่างในกรณีที่ตำรวจมีความจำเป็นที่จะต้องตั้งด่านตรวจค้นยานพาหนะหรือบุคคลผู้ต้องสงสัย เพื่อเน้นในการป้องกันปราบปราม และลดช่องโอกาสกระทำผิดของคนร้าย ตำรวจก็ต้องไม่ลืมหินถึงสิทธิเสรีภาพของผู้ถูกตรวจค้นด้วย โดยการปฏิบัติของตำรวจจะต้องเป็นไปด้วยความสุภาพและให้เกียรติ เนื่องจากบุคคลเหล่านี้ไม่ใช่ผู้กระทำผิดหรืออาชญากร²⁵

ที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าถึงแม้รัฐจะยึดหลักพยายามควบคุมป้องกัน และปราบปรามอาชญากรรมให้ลดน้อยลง แต่รัฐก็ไม่ลืมหินที่จะมีบทบาทปฏิบัติให้ความคุ้มครองเรื่องสิทธิเสรีภาพของบุคคลไว้ โดยเฉพาะบุคคลซึ่งต้องหาว่าเป็นผู้ต้องหา เพราะถือว่าสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในคดี

²⁵ ไพรัช พงษ์เจริญ, ตำรวจไทยในอนาคต (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดีการพิมพ์, 2537), หน้า 271-273.

อาญานั้น ถือว่าเป็นสิทธิมาตรฐานของมนุษย์ที่พึงมีและพึงได้รับความคุ้มครอง ดังจะเห็นได้ว่าในปัจจุบัน นานาอารยประเทศต่างมีบทบัญญัติของกฎหมายรองรับ และคุ้มครองสิทธิเหล่านี้ไว้

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุนีย์ มัลลิกะมาลย์²⁶ กล่าวถึงสิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาในระหว่างสืบสวนสอบสวน ว่าสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างสืบสวนสอบสวน เป็นสิ่งสำคัญที่พึงนำมาพิจารณาเพราะการสืบสวนและการสอบสวนเป็นวิธีการเบื้องต้นของกระบวนการยุติธรรมในการดำเนินคดีอาญาเพื่อที่จะให้ความเป็นธรรมแก่ผู้ต้องหา กลไกที่จะทำให้ความยุติธรรมเริ่มต้นด้วยดี อยู่ที่ตัวพนักงานสอบสวนและวิธีการสอบสวน แต่เท่าที่ปรากฏมาทั้งในอดีตและปัจจุบัน พนักงานสอบสวนบางคนยังไม่เป็นผู้ที่มีลักษณะของผู้ที่จะให้ความยุติธรรมได้โดยเที่ยงแท้ อันทำให้ความรู้สึกของประชาชนส่วนมากที่จะต้องเกี่ยวข้องกับสถานีตำรวจหรือพนักงานสอบสวนไม่ว่าเขาจะอยู่ในฐานะใดนั้นเกิดขึ้นได้ในด้านไม่ดีโดยเฉพาะในเรื่องความยุติธรรมและความเป็นกลาง พนักงานสอบสวนสามารถที่จะพลิกรูปคดีได้ หรือทำสำนวนให้คดีที่มีโทษหนักให้เป็นเบา หรือโทษเบาให้หนักได้ ซึ่งขึ้นอยู่กับสัมพันธไมตรีระหว่างพนักงานสอบสวนกับคู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในคดีนั้น และเสนอแนวทางแก้ไขเป็น 2 ส่วน คือ ตัวพนักงานสอบสวนและวิธีปฏิบัติ

1. ตัวพนักงานสอบสวน

1.1 เสนอแนะให้เปลี่ยนแปลงให้ผู้จับกุมและผู้สอบสวนไม่ใช่คน ๆ เดียวกัน โดยแบ่งอำนาจหน้าที่ให้ชัดเจน

1.2 เสนอแนะให้คดีบางประเภท คือ มีอัตราโทษจำคุกสูงกว่า 10 ปีขึ้นไป หรือคดีครีโกโครม ประชาชนให้ความสนใจให้พนักงานอัยการเข้าร่วมในการสอบสวน

1.3 ตั้งคณะกรรมการเพื่อชำระสะสางปรับปรุงแก้ไขระเบียบข้อบังคับกรมตำรวจเพื่อให้สอดคล้องกับสิทธิมนุษยชน รัฐธรรมนูญ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

1.4 การควบคุมพนักงานสอบสวน ควรจัดให้มีคณะกรรมการพิเศษกลางซึ่งไม่ขึ้นอยู่กรมตำรวจ ทำหน้าที่ควบคุมพนักงานสอบสวน

1.5 กรมตำรวจควรจัดให้มีการอบรมทั้งด้านความรู้ คุณธรรม จริยธรรม แก่พนักงานสอบสวนเป็นครั้งคราว

²⁶ สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, “สิทธิของผู้ต้องหาคดีอาญาระหว่างการสืบสวนสอบสวน,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2519).

1.6 ปรับปรุงสวัสดิการตำรวจให้ดีขึ้น เพื่อให้ทันกับภาวะทางเศรษฐกิจและค่าครองชีพ

1.7 ให้พนักงานสอบสวนศึกษาสภาพชีวิตจิตใจ ความเป็นอยู่ และความรู้สึของผู้ต้องหาที่มีต่อพนักงานสอบสวน

2. วิธีปฏิบัติ

เสนอแนะให้มีการปรับปรุงกฎหมายและระเบียบปฏิบัติต่อผู้ต้องหาดังนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา คือ

2.1 การควบคุมผู้ต้องหา เห็นว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ให้อำนาจเจ้าพนักงานและศาลควบคุมผู้ต้องหานานถึง 87 วัน นับว่านานเกินไปอาจเป็นผลเสียในแก่ผู้ต้องหา หากเมื่อพบว่าผู้ต้องหานั้นไม่มีความผิดตามกฎหมายผู้ต้องหาต้องถูกรีดรอนเสรีภาพอย่างน่าเป็นห่วง

2.2 การปล่อยชั่วคราว เห็นว่าการปล่อยชั่วคราวก็ยังมีปัญหาบางประการที่ควรจะได้มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไข โดยเฉพาะในด้านปฏิบัติซึ่งเจ้าพนักงานสอบสวนผู้มีอำนาจพิจารณาปล่อยชั่วคราว มักจะยึดถือหลักประกันเป็นส่วนประกอบในการพิจารณาอันเป็นผลเสียต่อผู้ต้องหาที่มีฐานะยากไร้

2.3 เรื่องผู้ถูกควบคุมได้รับบาดเจ็บในระหว่างถูกคุมขัง เสนอแนะ

- เมื่อผู้ต้องหาควบคุมมาครบ 24 ชั่วโมง สามารถมีสิทธิที่จะขอให้แพทย์ตรวจร่างกาย

- จัดให้ขังผู้ต้องหาแยกกันตามประเภทของความผิดและลักษณะของผู้กระทำ ความผิด

- จัดสร้างห้องขังให้มากขึ้นและกว้างขึ้น

- ถ้ามีการจัดสร้างสถานีตำรวจขึ้นใหม่ก็ควรที่จะวางแบบแปลน โดยจัดให้มีห้องขังเป็นสัดส่วนและเพิ่มจำนวนห้องขังให้มากขึ้น

- เสนอให้เพิ่มเจ้าพนักงานตำรวจหรือพนักงานฝ่ายปกครอง มีอำนาจในการยื่นคำร้องต่อศาลขอปล่อยผู้ต้องหา เมื่อมีการอ้างว่าบุคคลใดต้องถูกควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมาย หรือถูกจำคุกผิดจากคำพิพากษาของศาล

3. การฝากขังต่อศาล

- เสนอให้การขอฝากขังผู้ต้องหาต่อศาล หากพนักงานสอบสวนอ้างว่าสอบสวนยังไม่เสร็จสิ้น ควรมีหนังสือรับรองจากผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนยื่นขึ้น เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาเร่งรัดการสอบสวนของพนักงานสอบสวน

- การกักขังผู้ต้องขังระหว่างสอบสวน ควรแยกกับผู้ต้องขังอื่น ๆ เพื่อป้องกันผู้ต้องขังเรียนรู้การกระทำความผิดจากผู้ต้องขังที่มีจิตใจเหี้ยมโหดอื่น ๆ

4. การสอบสวน

4.1 เสนอให้พนักงานอัยการเข้ามาตรวจสอบการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวนตั้งแต่นั้น คือ ตั้งแต่การรับคำร้องทุกข์ การจับกุม ควบคุม ฝากขัง เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน

4.2 เสนอแนะให้พนักงานอัยการสามารถสอบสวนพยานเพิ่มเติมได้เอง

4.3 เสนอแนะให้พนักงานสอบสวนควรยึดหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานที่ดี คือ สามารถให้ความเป็นธรรมแก่บุคคลทุกฝ่ายไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหาย ผู้ต้องหาหรือบุคคลอื่นไม่ใช่ยึดหลักการสามารถหาพยานหลักฐานมาฟ้องผู้ต้องหาได้มากที่สุด คือ การทำงานที่ดี

4.4 ให้สิทธิผู้ต้องหาในการที่ร้องเรียนขอเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวน ขอเปลี่ยนสถานที่สอบสวน ถ้าเกรงกลัวว่าคดีจะไม่ได้รับความยุติธรรมหรือผู้เสียหาย หรือผู้ต้องหาเป็นผู้ที่มีอิทธิพล

4.5 เสนอแนะให้บังคับ ห้ามในการสอบสวนผู้ต้องหา ผู้เสียหาย หรือพยานพร้อมกัน เพราะอาจทำให้ผู้ต้องหาให้การไขว้เขว ทำให้พนักงานสอบสวนมั่นใจว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง

4.6 เสนอแนะ ควรที่จะได้มีการแก้ไขโดยออกเป็นระเบียบข้อบังคับ ระหว่างการสอบสวน ทนายความหรือญาติพี่น้องของผู้ต้องหาจะเข้าร่วมฟังการสอบสวนก็ได้

5. ปัญหาเรื่องบันทึก

5.1 บันทึกการจับกุม เสนอแนะให้พนักงานอัยการเปลี่ยนข้อปฏิบัติในการยึดถือคำให้การของผู้ต้องหาในระหว่างถูกจับเป็นหลักในการพิจารณาฟ้องผู้ต้องหา

5.2 เสนอแนะให้บันทึกทุกอย่างที่พนักงานสอบสวนจัดทำขึ้น ควรให้ทนายความผู้ต้องหา ถ้าผู้ต้องหาไม่ทนายความลงนามกำกับคำให้การไว้ด้วย รวมทั้งคำให้การของพยานด้วย เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงแก้ไขในภายหลัง

6. เผยแพร่สิทธิของผู้ต้องหาที่ขอพบและปรึกษาทนายความให้เป็นที่แพร่หลายให้ประชาชนทราบโดยทั่วไป

7. กรณีที่ปรากฏภายหลังว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิดจริงก็ควรที่รัฐจะกำหนดค่าสินไหมทดแทน และค่าเสียหายชดเชยแก่ผู้ต้องหา เช่นเดียวกับที่ผู้ต้องโทษในคดีอาญา ซึ่งได้รับความคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญในการที่เขามีสิทธิจะได้รับค่าทดแทนและสิทธิต่าง ๆ ที่ต้องเสียไป เพราะผลจากคำพิพากษา คือ ถ้าปรากฏภายหลังว่าเขาไม่ได้เป็นผู้กระทำความผิด

ร.ต.ต.วีระวุธ ชัยชนะมงคล²⁷ ศึกษาวิจัยเรื่อง ระบบควบคุมกระบวนการสอบสวนคดีอาญา : ทัศนะของพนักงานสอบสวนศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาลพระนครเหนือ กองบัญชาการตำรวจนครบาล โดยมีวัตถุประสงค์สำรวจทัศนะหรือความเห็นของพนักงานสอบสวนที่มีต่อระบบควบคุมการสอบสวนปัจจุบันและลักษณะอื่น ๆ ที่มีแนวโน้มจะนำมาใช้ในอนาคตนี้ ระบบการควบคุมการสอบสวน เป็นการดำเนินการเพื่อควบคุมอำนาจในการสอบสวนซึ่งเป็นกระบวนการขั้นต้นของกระบวนการยุติธรรมให้เป็นไปด้วยความยุติธรรมเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน และเป็นสิทธิประการหนึ่งของผู้ต้องหาที่พึงได้รับจากการสอบสวนโดยการใช้อำนาจของรัฐตามกฎหมายกำหนดอย่างยุติธรรม จากการศึกษาพบว่า พนักงานสอบสวนมีทัศนะที่เห็นด้วยต่อระบบการควบคุมกระบวนการสอบสวนคดีอาญาในปัจจุบัน ว่าสามารถทำให้พนักงานสอบสวนปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องตามระเบียบกฎหมายสุจริตและยุติธรรม และมีทัศนะที่ไม่แน่ใจต่อระบบควบคุมกระบวนการสอบสวนคดีอาญาที่ให้ ศาล อัยการ ทนายความและคณะกรรมการจากบุคคลฝ่ายอื่น ๆ ในกระบวนการยุติธรรมมาควบคุมตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่สอบสวนเกือบทุกขั้นตอนที่มีแนวโน้มจะนำมาใช้นี้ว่าจะทำให้กระบวนการสอบสวนมีประสิทธิภาพคล่องตัวมากขึ้น หรือสามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลทั่วไปได้เป็นอย่างดี มีความเห็นด้วยกับการที่จะให้มีการจำกัดระยะเวลาในการควบคุมผู้ต้องหาในชั้นกระบวนการสอบสวนโดยให้มากขึ้นน้อยตามอัตราโทษในการกระทำผิด ซึ่งถือว่าเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหามากยิ่งขึ้น

สุพิศ ปราณีตพลรัง²⁸ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา โดยองค์กรตุลาการในชั้นก่อนพิจารณา ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจะใช้หลักการในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาในสหรัฐอเมริกา มาประยุกต์ใช้ในประเทศไทย เป็นการวิจัยทางเอกสาร โดยค้นคว้าตำรา เอกสารทั้งของไทยและต่างประเทศ

²⁷ วีระวุธ ชัยชนะมงคล, “ระบบการควบคุมกระบวนการสอบสวนคดีอาญา : ทัศนะของพนักงานสอบสวนศึกษาเฉพาะกรณี กองบังคับการตำรวจนครบาลพระนครเหนือ กองบัญชาการตำรวจนครบาล,” (วิทยานิพนธ์ คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531).

²⁸ สุพิศ ปราณีตพลรัง, “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณา ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

จากการศึกษาพบว่า การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนพิจารณาโดยองค์กรตุลาการนั้น จะสามารถคุ้มครองได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ หรือมีความสัมพันธ์กับรูปแบบกระบวนการทางอาญาที่ยึดถือ 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ The Crime Control Model และ The Due Process Model ตามรูปแบบแรกเป็นการยึดถือหรือมุ่งที่การควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญเน้นหลักประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมาย ส่วนรูปแบบที่สองนั้นเน้นหนักที่การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล มุ่งให้ทุกขั้นตอนของกระบวนการเป็นไปด้วยความเป็นธรรมถูกต้อง องค์กรตุลาการมีบทบาทในการตรวจสอบสวนการดำเนินการ ทำให้สามารถคุ้มครองเสรีภาพได้เหมาะสม และจากการศึกษาพบว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาก่อนใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีการกำหนดโครงสร้างให้องค์กรตุลาการมีบทบาทในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณามาก แต่เป็นสิ่งที่ล้าสมัยสำหรับในยุคนี้ ในขณะที่ปัจจัยเงื่อนไขตลอดจนความเหมาะสมอื่น ๆ ยังไม่พร้อมที่รองรับหรือสนับสนุนได้ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพในสหรัฐอเมริกาเน้นหนักรูปแบบกระบวนการทางอาญาไปในทาง The Due Process Model ส่วนในประเทศไทยพบว่า เน้นหนักไปในทางมุ่งควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ กฎหมายของไทยจึงเป็นไปในทางสนับสนุนให้ความรวดเร็ว คล่องตัวในการปฏิบัติของเจ้าพนักงานเพื่อให้ทันกับความเปลี่ยนแปลง ความเคลื่อนไหวของการก่ออาชญากรรมซึ่งมีอยู่ตลอดเวลา ในการปฏิบัติดังกล่าว นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่อาจจะต้องเกิดผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคล จึงเป็นที่เข้าใจในเบื้องต้นว่า การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณาจะให้เป็นอย่างบริสุทธิ์ ผุดผ่องคุ้มครองอย่างแท้จริงเหมือนในชั้นศาลไม่ได้ หากเราต้องการประสิทธิภาพในทางการบังคับใช้กฎหมายอยู่ การคุ้มครองจึงเป็นไปในระดับที่จะทำได้ โดยไม่เป็นอุปสรรคขัดขวางการปฏิบัติ การเพื่อรักษาและบังคับใช้กฎหมาย เพราะการดำเนินการในชั้นพิจารณาคดียังต้องดำเนินต่อไปจากชั้นก่อนพิจารณา คือ การพิจารณาในชั้นศาลซึ่งเป็นชั้นพิสูจน์ความผิดความถูก กระทำอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรมสามารถคุ้มครองได้อย่างเต็มที่ ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณา จึงไม่มากมายอย่างล้นพ้นจนเสียผลการบังคับใช้กฎหมายแต่ก็ไม่ควรน้อยหรือหลวมจนมีการล่วงละเมิดกระทำร้ายต่อสิทธิและเสรีภาพอย่างอ้าเอใจ ซึ่งปัจจุบัน โครงสร้างและระบบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยได้กำหนดโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์กรหลัก และอำนาจตามกฎหมายไม่มีความสัมพันธ์เท่าที่ควร องค์กรตำรวจมีอำนาจอย่างกว้างขวางขาดการเหนี่ยวรั้งตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพจากองค์กรอื่น ๆ องค์กรตุลาการละเลยในการที่จะทำหน้าที่เพื่อการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในชั้นก่อนพิจารณา ผู้วิจัยจึงเสนอแนะให้การคุ้มครอง

สิทธิเสรีภาพโดยองค์กรตุลาการในชั้นก่อนการพิจารณา เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพสามารถคุ้มครองได้อย่างแท้จริงนั้นมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. ควรให้องค์กรตุลาการหรือศาลเป็นผู้มีอำนาจในการออกหมายจับ ในกรณีปกติโดยฝ่ายเดียวเพราะเนื่องจากหากให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้พิจารณาในการออกหมายจับในกรณีปกติทั่วไป ไม่ใช่กรณีฉุกเฉินหรือการกระทำผิดซึ่งหน้า เป็นการใช้อำนาจในสายเดียวกัน คือ เป็นผู้พิจารณาเหตุอันควรที่จะจับ และผู้ต้องการจับเป็นองค์กรเดียวกัน เมื่อเป็นเช่นนี้จึงก่อให้เกิดปัญหาการใช้อำนาจจับหรือออกหมายจับกันอย่างฟุ่มเฟือย ไม่มุ่งเน้นหนักในการทำการสืบสวนเรื่องราวข้อเท็จจริงให้เป็นที่น่าเชื่อถือก่อน เมื่อการกลั่นกรองในเบื้องต้นไม่ดีก็อาจจะมีการจับผิดตัว ก่อให้เกิดความเดือดร้อนทั่วไป และมีข้อครหาที่ว่าตำรวจผู้มีอำนาจออกหมายนั้นในทางปฏิบัติจะมีมติการลงนามในหมายไว้ล่วงหน้า โดยไม่พิจารณากลั่นกรองถึงความเหมาะสมหรือเหตุอันควรอย่างแท้จริง ข้อครหานี้แม้ไม่ปรากฏสถิติอันเป็นทางการ แต่ในทางปฏิบัติเป็นข้อครหาที่มีมูลน่าเชื่อถือว่า เป็นความจริงหรืออาจเกิดขึ้นได้ ควรให้มืองค์กรอื่นเข้ามาทำหน้าที่ในการออกหมาย เป็นองค์กรที่ตุลาการหรือคอยเหนี่ยวรั้งการใช้อำนาจของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ และเป็นองค์กรที่มีลักษณะเป็นกลางและเหมาะสมที่สุด คือ องค์กรตุลาการ หรือศาลหากให้ศาลเป็นผู้ที่มีอำนาจออกหมายจับ จะส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี เจ้าหน้าที่ตำรวจจะเน้นหนักการสืบสวนหารายละเอียด ข้อเท็จจริงให้มากขึ้นเพื่อจะนำมาแสดงต่อศาล ประกอบการพิจารณาออกหมายจับ จะส่งผลต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาได้เป็นอย่างดี แต่ทั้งนี้ศาลจะต้องมีความพร้อมในการกระทำหน้าที่ดังกล่าวมิใช่กระทำเพียงแบบพิธีสามารถบริการได้อย่างทั่วถึง มิฉะนั้นจะไม่เกิดประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาแต่อย่างใด และเป็นการถูกต้องตามหลักการแบ่งแยกอำนาจซึ่งยึดมั่นว่าฝ่ายตุลาการเท่านั้น ที่ควรเป็นผู้จำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ฝ่ายบริหารจะกระทำได้เฉพาะกรณีที่เป็นกรณีจำเป็นและสมควรอย่างยิ่งเท่านั้น

2. ควรกำหนดมาตรการให้มีการนำตัวผู้ต้องหามาสู่อำนาจศาลโดยเร็ว เนื่องจากสภาพปัจจุบัน กฎหมายวางบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ตำรวจสามารถควบคุมผู้ต้องหาไว้ได้เกินกว่า 48 ชั่วโมง โดยยึดได้เป็นเวลาถึง 3 วัน เพียงแต่อ้างเหตุจำเป็นเพื่อทำการสอบสวนหรือเหตุจำเป็นอย่างอื่น ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นการก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา คือ มีการควบคุมตัวไว้ได้นานเกินสมควรทั้ง ๆ ที่แม้ไม่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ก็สามารถทำการสอบสวนได้อยู่แล้ว ในทางปฏิบัติจะมีการควบคุมผู้ต้องหาไว้วันจนถึง 3 วันเสมอ จึงเห็นควรให้มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาในชั้นเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้ในระยะเวลาอันสั้นอาจเป็นเวลา 48 ชั่วโมง ต่อจากนั้นต้อง

นำมาสู่ศาล เพื่อให้ศาลได้สวนเรื่องราวข้อเท็จจริงเบื้องต้นต่อไป ซึ่งสมัยที่ประเทศไทยใช้ พ.ร.บ. วิธีพิจารณาความมีโทษสำหรับใช้พลาก่อน ร.ศ. 115 เคยใช้หลักการทำนองนี้มาแล้วโดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้ไม่เกิน 24 ชั่วโมงต่อจากนั้นต้องนำมาให้ศาลได้สวน แต่หลักการดังกล่าวนั้นก็ไม่ได้ประสบผลสำเร็จ เพราะเป็นหลักการที่ล้าสมัยสำหรับการณ์ของยุคนั้น เนื่องจากการคมนาคมและปัจจัยอื่น ๆ ยังไม่เหมาะสม แต่สำหรับในปัจจุบันหลักการตามข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้น่าจะใช้ได้แล้ว

3. กระบวนการวิธีในการขอให้ศาลขัง ควรกำหนดให้มีการได้สวน ตั้งแต่การยื่นคำร้องขอให้ศาลออกหมายขังตั้งแต่แรก เพราะถ้ามีการได้สวนเหตุจำเป็น โดยมีการได้สวนพยานหลักฐาน มีการแถลงคำขึ้นซักถามพยานโดยฝ่ายผู้ต้องหาได้ตั้งแต่การฝากขังครั้งแรกการอนุญาตตั้งขังหรือออกหมายขังของศาลจะเป็นไปอย่างรัดกุม สักดิ์สิทธิ์ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ใช่กระทำเพียงแบบพิธีในการอนุญาตเท่านั้น การออกหมายขังในระหว่างสอบสวนแต่ละครั้งจึงควรเป็นไปเพื่อความจำเป็นอย่างแท้จริง

4. ควรมีการได้สวนมูลฟ้องในคดีอาญาร้ายแรงทุกคดี เพราะเห็นว่าปัจจุบันกฎหมายกำหนดให้ศาลทำการได้สวนมูลฟ้อง เฉพาะคดีที่ราษฎรเป็นโจทก์นั้น กรณีพนักงานอัยการเป็นโจทก์ก็ให้ศาลใช้ดุลพินิจว่าจะได้สวนหรือไม่ก็ได้ ดังนั้น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการได้สวนมูลฟ้องที่มุ่งจะถ่วงดุลคดีเบื้องต้น คຸ້ມครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาที่เป็นผู้บริสุทธิ์ให้ได้อิสรภาพโดยเร็ว เสนอแนะให้ศาลทำการได้สวนมูลฟ้องคดีอาญาร้ายแรงทุกคดี และต้องทำการได้สวนมูลฟ้องอย่างจริงจัง มิใช่ทำพอเป็นพิธีและต้องเปิดโอกาสให้ฝ่ายจำเลยหรือผู้ต้องหามีโอกาสซักค้านพยานโจทก์ได้ด้วย และสามารถนำพยานหลักฐานฝ่ายตนเข้ามานำสืบได้ด้วย และควรถือพยานหลักฐานในชั้นได้สวนมูลฟ้องไปปรับฟังหรือสืบประกอบในชั้นพิจารณาด้วย เพื่อป้องกันปัญหายุ่งยากในประเด็นที่ว่าจะทำให้มีการสืบพยานหลายครั้ง ซึ่งจะส่งผลในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาได้ดีด้วย

5. การไม่ให้รับอนุญาตปล่อยชั่วคราวหรือขอประกันในชั้นพนักงานสอบสวนควรให้มีการตรวจสอบโดยศาล เพราะเนื่องจากมีข้อครหาว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจบางครั้งบางคดีมีการใช้ดุลพินิจปฏิเสธการให้ประกันตัวผู้ต้องหา หรือเรียกหลักประกันสูงเกินควร เพราะบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจ สำหรับเจ้าหน้าที่ตำรวจไว้อย่างกว้างขวางในแง่การพิจารณาใช้ดุลพินิจให้อนุญาตหรือไม่อนุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราว จึงมองว่าดุลพินิจขึ้นอยู่กับปลายปากกาของพนักงานสอบสวน ดังนั้นเห็นควรให้มีการตรวจสอบการไม่อนุญาตให้ประกันตัวในชั้นพนักงานสอบสวนโดยศาล โดยหากในชั้นพนักงานสอบสวนผู้ต้องหาไม่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวสามารถร้อง

ต่อศาลเกี่ยวกับกรณีดังกล่าวได้ ให้ศาลทำการไต่สวนเรื่องราวแห่งกรณีและพิจารณาอนุญาตหรือไม่อนุญาตต่อไป จะทำให้ศาลเข้ามามีบทบาทร่วมพิจารณาการใช้ดุลพินิจของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจเกี่ยวกับกรณีการอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราวหรือประกัน เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาอย่างเต็มที่

6. ศาลควรให้ความสำคัญต่อหลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย การที่ศาลไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายเป็นมาตรการสำคัญมาตรการหนึ่งในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหา เพราะจะทำให้ผู้ปฏิบัติตามกฎหมายพยายามดำเนินการตามวิธีทางที่กฎหมายบัญญัติไว้ หากทำนอกเหนือสิ่งที่กฎหมายบัญญัติไว้ ศาลไม่ควรรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมายนั้นทั้งหมด หากแต่ไม่ใช้จะรับฟังพยานหลักฐานทั้งหมดที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายโดยใช้ดุลพินิจอย่างฟุ่มเฟือย แต่ควรจะได้ดุลพินิจไม่รับฟัง เฉพาะเมื่อพยานหลักฐานที่ได้มานั้นโดยมิชอบด้วยกฎหมายอย่างชัดเจน เช่น ได้มาโดยการบังคับ ชู่เจ็ญ หลอกหลวง เป็นต้น

7. เกี่ยวกับการออกหมายปล่อย กรณีมีการควบคุมหรือขังโดยผิดกฎหมายของศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90 นับว่าเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งของศาลในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหา สำหรับในรายละเอียดวิธีการนั้นเห็นควรให้ศาลมีบทบาทในการเตือนให้ผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิหรือมาตรการคุ้มครองอันนี้ เพื่อยกขึ้นมาอ้างอิงคุ้มครองในกรณีที่เขาเห็นว่า เขาได้ถูกควบคุมโดยมิชอบด้วยกฎหมาย

เกี่ยวกับข้อเสนอแนะทั้ง 7 ข้อดังกล่าวของผู้ศึกษา เป็นข้อเสนอแนะที่มุ่งหวังให้ศาลสามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาในชั้นก่อนการพิจารณา แต่ข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้จะไม่ไร้ผลอย่างสิ้นเชิง หากศาลไม่มีความพร้อม ความพร้อมของศาลในที่นี้หมายถึงความพร้อมในด้านการบริการของศาลว่าสามารถแผ่ขยายออกไปกว้างได้อย่างเพียงพอ หรือสามารถรองรับหรือดำเนินการตามมาตรการ การคุ้มครองหรือบทบาทที่กำหนดหรือไม่ หากการบริการของศาลยังอยู่ในขอบเขตจำกัด ไม่สามารถแผ่ขยายยับยั้งความยุติธรรมอย่างถ่วงน้ำหนักแล้ว ข้อเสนอแนะดังกล่าวที่ได้กล่าวมาแล้ว ก็ยังไม่สามารถจะนำมาใช้ได้ เพราะหากนำมาใช้ในขณะที่ยังไม่เกิดความพร้อมก็จะเกิดการติดขัด ไม่สะดวก กลายเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินการของฝ่ายอื่น ๆ และข้อเสนอแนะก็จะประสบความล้มเหลวเหมือนอย่างที่เป็นมาแล้วในอดีต

พ.ต.ต.จรงค์ จุฑานนท์²⁹ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการจับกุม และตรวจค้นที่ไม่ชอบ โดยการค้นคว้าทางเอกสารตำรวจทั้งของไทยและต่างประเทศ ศึกษาพบว่าการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลได้รับการพัฒนาขึ้นมาเป็นลำดับ โดยถือหลักว่าการคุ้มครองเสรีภาพพื้นฐานและสิทธิตามธรรมชาติของประชาชนจะต้องได้รับการคุ้มครอง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกันในบางกรณีระหว่างการใช้อำนาจของรัฐ ในการบังคับใช้กฎหมายกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนต่อการจับกุมและตรวจค้น ในนานาอารยประเทศ ได้ถือว่่าเป็นหลักสำคัญที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญว่า สิทธิของประชาชนในการที่จะถูกจับกุมหรือตรวจค้นต้องได้รับการคุ้มครอง และกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาต่างก็ได้บัญญัติควบคุมอำนาจหน้าที่และวิธีการปฏิบัติการของเจ้าพนักงานตำรวจเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิของประชาชน

ในประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งถือว่่าเป็นประเทศที่ได้พัฒนาแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของประชาชนเป็นอย่างมากนั้น ได้วางหลักเกี่ยวกับการจับกุมและการตรวจค้นไว้ว่าจะกระทำได้โดยอาศัยเหตุอันควร กล่าวคือในกรณีที่เป็นการฉุกเฉินก็ทำการจับกุมหรือค้นได้โดยไม่ต้องมีหมาย ส่วนกรณีที่ไม่เป็นการฉุกเฉินจะต้องมีการออกหมายจับหรือค้นนั้น จะต้องถูกควบคุมโดยอัยการหรือศาล

ในประเทศอังกฤษ การจับทำได้โดยไม่ต้องมีหมาย แต่การค้นโดยหลักแล้วจะต้องมีหมายค้นโดยผู้พิพากษาและบางกรณีก็ให้ตำรวจชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้ออกหมาย

ส่วนในประเทศไทยนั้นกรณีที่เป็นการฉุกเฉินก็สามารถจับหรือค้นได้ โดยไม่ต้องมีการออกหมาย แต่ในกรณีที่ต้องมีการออกหมายจับหรือหมายค้น การออกหมายก็ทำได้โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจด้วยกันเอง

ซึ่งจะเห็นได้ว่าจะประเทศไทยหรือสหรัฐอเมริกาหรืออังกฤษ ต่างก็บัญญัติบทกฎหมายวางหลักเกณฑ์ในการจับและการค้น เพื่อให้การบังคับตามกฎหมายอาญาเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพเพื่อคุ้มครองประชาชนอยู่แล้ว หากแต่จะเห็นได้ว่าหลักการบังคับใช้กฎหมายของรัฐและการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นหลักขัดแย้งกันอยู่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้พยายามที่จะหามาตรการที่ขจัดความขัดแย้งนี้ตลอดเวลาแต่เนื่องจากปัญหาอาชญากรรมนั้น โดยสภาพเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ มาตรการต่าง ๆ ที่ค้นพบจึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงแก้ไขให้ทันต่อเหตุการณ์

²⁹ จรงค์ จุฑานนท์, “การคุ้มครองสิทธิของประชาชนต่อการจับกุมและตรวจค้นที่ไม่ชอบธรรม,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524).

ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งมีแนวความคิดสำหรับการบังคับใช้กฎหมายและการคุ้มครองสิทธิของประชาชนอยู่ 2 แนวคิด คือ

หลักการคุ้มครองสิทธิของประชาชน (Due Process Model) กับหลักการให้อำนาจเจ้าพนักงานในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม (Crime Control Model) ซึ่งตามหลักแนวคิดดังกล่าวนี้จะไม่ถือปฏิบัติตามแนวใดแนวหนึ่งเพียงแนวเดียวแต่อย่างใด หากแต่ในทางปฏิบัติคงถือทั้ง 2 แนว สุดแต่จะเน้นตามแนวใดเท่านั้น

สำหรับประเทศไทยนั้นตามเหตุผลข้อเท็จจริงของสภาพสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และความเจริญของประเทศแล้วนั้น กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยที่ใช้อยู่ในปัจจุบันจึงให้อำนาจเจ้าพนักงานตำรวจพอสมควร อาจกล่าวได้ว่ากฎหมายไทยเดินตามแนว Crime Control Model ของ ศาสตราจารย์ แพ็คเกอร์ ทั้งนี้ก็เพราะผู้ร่างกฎหมายมุ่งหมายที่จะให้อำนาจหน้าที่ของรัฐในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างรวดเร็วทันควัน ตัวอย่างเห็นได้อย่างชัดเจน คือ การให้อำนาจตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจออกหมายจับ หมายค้น ได้เช่นเดียวกับศาลซึ่งเพื่อให้เกิดความคล่องตัว ในการจับกุมและตรวจค้นผู้กระทำความผิด เพราะหากจะต้องรอหมายจากศาลก็อาจล่าช้าไม่ทันการ และทำให้ผู้กระทำหลบหนีการจับกุมไปได้ มีข้อสังเกตว่าในบางยุคบางสมัย หลัก Crime Control Model ก็อาจลดความสำคัญลงไปและถูกแทนที่ด้วยหลัก Due Process Model เช่น ข้อบังคับของกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ.2525 ฉบับที่ 1 ซึ่งระบุให้การจับกุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78 อนุมาตรา 3 และอนุมาตรา 4 ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้มีอำนาจให้ความเห็นชอบเสียก่อน เป็นต้น

ผู้วิจัยเรื่องนี้ ได้เสนอแนะไว้ว่าในภาพการณ์อย่างประเทศไทยนั้น การควบคุมอำนาจในการจับกุม ตรวจค้น ก่อนการจับกุมตรวจค้นนั้นควรดำเนินไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เพราะบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฉบับปัจจุบันในส่วนการควบคุม ก่อนการจับกุมและตรวจค้น น่าจะเหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมืองของเราดีอยู่แล้ว การที่ให้ตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจในการออกหมายจับ หมายค้น ได้เช่นเดียวกับศาลย่อมจะทำให้การปฏิบัติงานของตำรวจเป็นไปโดยรวดเร็ว และมีความคล่องตัวเพราะการที่จะให้ตำรวจต้องขอหมายจับ หมายค้น โดยเฉพาะกับศาลเท่านั้นย่อมเป็นการล่าช้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทที่ห่างไกลจากตัวจังหวัดการเดินทางจากสถานีตำรวจในชนบทมายังตัวจังหวัด ซึ่งเป็นที่ตั้งของศาลย่อมเสียเวลาในการเดินทางและค่าใช้จ่ายจำนวนมาก การให้ตำรวจชั้นผู้ใหญ่มีอำนาจออกหมายได้เองนั้น โดยหลักแล้วก็ย่อมเป็นหลักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนบริสุทธิ์ได้ดีพอสมควรอยู่แล้ว เพราะในทางปฏิบัติ ตำรวจชั้นผู้ใหญ่ก็ได้ทำการกั้นกรงเหตุอันควรในการจับกุมและ

ตรวจค้นอยู่แล้ว นอกจากนั้นหากปรากฏว่าตำรวจชั้นผู้ใหญ่ผู้มีอำนาจออกหมายค้นแก๊ง ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าผู้ที่จะถูกจับกุมหรือคั่นนั้นบริสุทธิ์ ตำรวจผู้นั้นย่อมมีความผิดตามกฎหมายและมีโทษทางวินัยราชการด้วย

การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนบริสุทธิ์น่าจะเป็นการควบคุมหลังจากการจับกุม และตรวจค้นมากกว่า ซึ่งบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ที่ให้อำนาจตำรวจควบคุมผู้ถูกจับกุมไว้ได้ถึง 7 วันนั้น โดยหลักแล้วน่าจะต้องมีการแก้ไขโดยร่นระยะเวลาการควบคุมให้น้อยลง เพื่อเป็นการแก้ไขกรณีที่มีผู้ได้รับการควบคุมอย่างรัดกุมก่อนการจับกุมเพราะหากมีการนำตัวผู้ถูกจับไปศาลโดยเร็วแล้ว ก็น่าจะเป็นผลดีแก่ผู้ต้องหาที่เป็นคนบริสุทธิ์ เพราะหากศาลเห็นว่า การควบคุมเกิดจากการจับโดยปราศจากเห็นอันควรและผู้ต้องหาถูกจับผิดตัวมา ศาลก็จะสั่งปล่อยตัวผู้ต้องหาโดยการไม่ยอมออกหมายจับผู้ต้องหานั้นต่อไป หากแต่ศาลจะต้องมีบทบาทในการใช้อำนาจดังกล่าวให้มากขึ้น จะต้องทำการไต่สวนหาข้อเท็จจริงโดยฟังพยานหลักฐานของตำรวจและข้อโต้แย้งของฝ่ายผู้ต้องหา และกฎหมายต้องระบุอำนาจหน้าที่ของศาลในส่วนให้ชัดเจนด้วย เพื่อศาลจะได้ใช้อำนาจและบทบาทให้ชัดเจนมิใช่หน้าที่เป็นแต่เพียงตรายางเท่านั้น และแก้ไขการกำหนดเวลาควบคุมของตำรวจซึ่งใช้ควบคุมตัวผู้ต้องหาตามตรา 87 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาต้องชัดเจนว่าให้เวลาเท่าใด แต่ต้องไม่นับเวลาเดินทาง และในการกำหนดวันนั้น ต้องคำนึงถึงสถานการณ์ท้องถิ่นในส่วนภูมิภาคด้วยเพราะสถานีตำรวจบางแห่งอยู่ในชนบทห่างไกลศาลมาก

และหลักการไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ (Exclusionary Rule) ตามหลักประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 นั้น น่าจะไม่เกิดประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของคนบริสุทธิ์แต่อย่างใด เพราะการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานไม่น่าจะมีผลเป็นการปราบ (Deter) ตำรวจซึ่งจับโดยปราศจากเหตุอันควร เพราะไม่ถือว่าเป็นการลงโทษตำรวจโดยตรง ตรงกันข้ามถือว่าเป็นการลงโทษคนบริสุทธิ์ โดยการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดในบางกรณีให้ออกไปก่ออาชญากรรมในสังคมต่อไป แต่หลักการไม่ยอมรับฟังพยานหลักฐานอาจจะจำเป็นต้องมีไว้ใช้ในบางกรณี โดยให้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลเป็นเรื่อง ๆ ไปเช่นเดียวกันกับหลักที่ใช้อยู่ในอังกฤษในปัจจุบัน

นอกจากข้อเสนอแนะที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้วยังมีสิ่งที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงควบคู่ไปด้วยกันเป็นการแก้ไขเกี่ยวกับตัวบุคคลนั้นก็คือ การป้องกันไม่ให้ตำรวจใช้อำนาจโดยไม่สุจริตหรือไม่ชอบธรรมอันจะเป็นการคุ้มครองสิทธิของประชาชนควบคู่ไปกับการให้สวัสดิการที่ดีกับตำรวจ ตลอดจนทั้งพยายามแก้ไขกฎหมายให้เหมาะสมในการปฏิบัติไม่ใช่ออกกฎหมายเป็นการยากในการ

ปฏิบัติ เช่น แสดงตนก่อนจับกุม เพราะกรณีเช่นนี้อาจถูกคนร้ายยิงตายเสียก่อนหรือกรณีเงินเดือน ตำรวจด่าไม่เพียงพอต่อการครองชีพ และการทำงานที่หนักกว่าเจ้าพนักงานฝ่ายอื่น ความเป็นอยู่ที่ เร้นแค้นจะเป็นหนทางไปสู่การปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตหรือไม่ชอบธรรมได้

และในที่สุดรัฐบาลก็ต้องปรับปรุงในด้านอื่น ๆ ควบคู่ไปด้วย เช่น การศึกษา เศรษฐกิจ คนว่างงาน และแม้แต่ในขบวนการยุติธรรมด้วยกันหรือที่เกี่ยวข้อง เช่น อัยการ ศาล ฝ่ายปกครอง หากจะเพียงแต่ปรับปรุงตำรวจแต่ฝ่ายเดียว เพื่อที่จะแก้ปัญหาทั้งหมดตำรวจก็คงถูกอาชญากรรม ปรามมากกว่าที่จะไปปราบอาชญากรเป็นแน่แท้

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอผลการศึกษาวิจัย และแนวทางการแก้ไข กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา จำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา และจากการศึกษาวิจัยได้ เสนอแก้ไขหลักประกันสิทธิของผู้ต้องหาใน 8 ประเด็น ดังนี้

1. สิทธิที่จะติดต่อกับญาติหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องเมื่อถูกจับ

เนื่องจากเห็นว่าการติดต่อกับญาติหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาเมื่อถูกจับ นั้น ทำให้ญาติหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องกับผู้ต้องหาทราบว่าผู้ต้องหาถูกจับ และเมื่อทราบเช่นนั้นแล้วจะมาดำเนินขอลปล่อยชั่วคราว หรือจัดการเกี่ยวกับทนายความให้ ซึ่งสิทธิดังกล่าวนี้ กฎหมายไทยไม่มีรับรองไว้ จึงทำให้ผู้ต้องหาบางคนต้องอยู่ในความควบคุมของตำรวจเป็นเวลานาน โดยญาติพี่น้องไม่ทราบว่าอยู่ที่ใด หลักแนวความคิดนี้กฎหมายต่างประเทศ เช่น อังกฤษ หรือสหรัฐอเมริกา ก็บัญญัติไว้ และจากผลการวิจัยข้อเสนอนี้ได้รับการเห็นด้วยจากตำรวจ อัยการ ศาล ทนายความ และประชาชนเป็นส่วนใหญ่ จึงสมควรแก้ไขกฎหมายข้อดังกล่าวนี้บัญญัติไว้ใน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 7 ทวิ เพิ่มเติม

2. สิทธิที่จะได้รับการควบคุมเท่าที่จำเป็น และได้รับการนำไปสู่ศาลโดยเร็ว

เนื่องจากหลักกฎหมายที่ปรากฏในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ซึ่งบัญญัติหลักให้ควบคุมผู้ต้องหาได้ไม่เกิน 48 ชั่วโมง แต่ถ้ามีเหตุจำเป็นเพื่อการสอบสวน หรือเหตุจำเป็นอย่างอื่น สามารถยึดเวลาอีกไม่เกิน 7 วัน โดยไม่มีองค์ประกอบนอกถ่วงกรณีกรงเหตุ จำเป็นดังกล่าวเลย ผลในทางปฏิบัติ คือ ตำรวจควบคุมผู้ต้องหาไว้จนครบ 7 วัน จึงขอฝากขังต่อ ศาล ซึ่งจากการศึกษาวิจัยข้อมูลกฎหมายต่างประเทศเห็นว่าหลักมาตรฐานขั้นต่ำของสหประชาชาติ วางหลักไว้ว่า ผู้ต้องหาที่ถูกจับต้องนำมาสู่ศาลโดยไม่ชักช้า ซึ่งส่วนใหญ่กำหนดภายใน 24 - 48 ชั่วโมง ไม่ให้โอกาสตำรวจขยายเวลาควบคุมโดยอ้างเหตุจำเป็นด้วยตนเองตามลำพัง

ผู้วิจัยจึงเห็นควรว่าให้ลดเวลาควบคุมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 ลดลงจาก 48 ชั่วโมง เป็น 24 ชั่วโมง ตามมาตรฐานสากล แต่คงเหตุยกเว้นไว้หากมี เหตุจำเป็นเพื่อการสอบสวนหรืออย่างอื่นควรยึดเวลาให้ไว้ไม่เกิน 72 ชั่วโมง เนื่องจากผลการ

ศึกษาวิจัยพบว่าข้อมูลประชากรส่วนใหญ่ คือ อัยการ ศาล ทนายความ และประชาชน เห็นด้วยกับการให้อำนาจตำรวจควบคุมตัวผู้ต้องหาขั้นต้นเพียง 24 ชั่วโมง คงมีแต่ตำรวจให้เหตุผลไม่เห็นด้วย เนื่องจากตำรวจไทยมีฐานะเป็นพนักงานสอบสวนต้องรวบรวมพยานหลักฐาน จึงมีความจำเป็นต้องควบคุมผู้ต้องหาไว้ระยะหนึ่งก่อน อีกทั้งการนำผู้ต้องหาหลังจากการจับกุมไปศาลทันที อาจมีปัญหาเรื่องสถานที่ เรือนจำไม่เพียงพอ ตลอดจนการคมนาคมไม่สะดวก แต่ในสมัยปัจจุบันผู้วิจัยเห็นสมควรว่าควรพิจารณาแก้ไขกฎหมายมาตราดังกล่าวนี้

3. สิทธิที่จะได้รับการปล่อยชั่วคราวเป็นหลัก ควบคุมเป็นข้อยกเว้น

เนื่องจากการปล่อยชั่วคราวเป็นแนวทางที่จะลดความผิดพลาดของขบวนการยุติธรรมที่จับคนผิดมาดำเนินคดีและเป็นการประกันสิทธิเสรีภาพของเขา ก่อนที่จะมีการพิพากษาตัดสินตามกฎหมาย การปล่อยชั่วคราวกำหนดให้ปล่อยชั่วคราวโดยไม่จำเป็นต้องมีหลักประกัน แต่จะมีสัญญาประกันต่อเมื่อเป็นคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป แนวทางปฏิบัติของเจ้าพนักงานมักจะไม่ให้ปล่อยชั่วคราวเพราะเกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี และถ้าให้ปล่อยชั่วคราวจะเรียกทั้งสัญญาประกันและหลักประกันที่สูง จึงเป็นเหมือนการปล่อยชั่วคราวเป็นข้อยกเว้น การควบคุมเป็นหลัก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวทางการปล่อยชั่วคราวเหตุที่เจ้าพนักงานไม่ยอมปล่อยชั่วคราวก็เนื่องจากเกรงว่าผู้ต้องหาจะหลบหนี และเกรงว่าจะมีความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ ถ้าปล่อยผู้ต้องหาไปแล้วไม่อาจเรียกตัวมาได้

คณะผู้วิจัยจึงเสนอให้แก้ไขกฎหมายระบุให้ชัดเจนว่า ในการวินิจฉัยคำร้องขอให้ปล่อยชั่วคราวให้เป็นหลักว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยทุกคน พึงได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว เว้นแต่จะมีเหตุจำเป็นที่ต้องขังผู้ต้องหาหรือจำเลย โดยพิจารณาข้อบังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108 ประกอบหากมีความเห็นไม่อนุญาตให้ปล่อยชั่วคราว ต้องบันทึกเหตุเช่นนั้นไว้

4. ศาลควรออกหมายอาญาทั้งหมดแต่ฝ่ายเดียว

เนื่องจากกฎหมายไทยให้อำนาจพนักงานปกครองหรือตำรวจ มีอำนาจในการออกหมายจับและค้น ซึ่งเท่าเป็นการให้อำนาจที่จับออกหมายจับหรือหมายค้นเอง โดยไม่ผ่านการตรวจสอบสวนจากองค์กรภายนอก จึงเป็นเหตุให้การควบคุมเหตุจำเป็นเนื่องจากการจับกุมและการค้นไม่รัดกุม ซึ่งที่ผ่านมาก็พยายามหาองค์กรภายนอกมาตรวจสอบโดย ข้อบังคับกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยระเบียบการดำเนินคดีอาญา พ.ศ. 2523 ข้อ 1 บังคับให้ออกหมายจับนั้น ต้องได้รับความเห็นชอบจากผู้ว่าราชการจังหวัด หรือปลัดกระทรวงมหาดไทย แต่ก็ยังเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่ผู้นั้นเอง เพียงแต่อยู่คนละกรม จึงไม่อาจควบคุมได้ดีเท่าที่ควรซึ่งหากเทียบ

เท่ากับต่างประเทศแล้วเห็นว่าในต่างประเทศนั้น อำนาจการออกหมายจับและหมายค้นนั้นศาลเพียงฝ่ายเดียวเท่านั้นเป็นผู้มีอำนาจออกหมาย แต่ศาลจะต้องเปิดทำการทั้งเวลากลางวันกลางคืนเพื่อสะดวกในการออกหมาย และส่วนใหญ่ดำเนินการโดยผู้พิพากษาเพียงนายเดียวเป็นผู้ออกหมาย เพราะถือว่าศาลเป็นองค์กรกลางที่สามารถให้ความยุติธรรมแก่ประชาชนได้

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า ประชากรตำรวจ อัยการ และศาล ไม่เห็นด้วยกับการที่จะให้ศาลออกหมายอาญาแต่เพียงฝ่ายเดียว คงมีแต่ประชากรทนายความและประชาชนเท่านั้นที่เห็นด้วยว่า เหตุที่เป็นเช่นนี้มีเหตุผลในด้านบุคลากร และระยะทางในการเดินทางเป็นสำคัญ

จึงเห็นควรศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมายอาญา เพราะเห็นว่าศาลเป็นองค์กรที่สามารถควบคุมเหตุสมควรในการจับได้ ส่วนการที่มีปัญหาในด้านบุคลากรและงบประมาณเห็นควรเพิ่มอัตราของผู้พิพากษาเพิ่มขึ้นให้เพียงพอกับปริมาณงานและเวลาที่ต้องใช้มากขึ้น

5. สิทธิที่จะมีทนายในระหว่างการสอบสวนผู้ต้องหา

การมีทนายในระหว่างการสอบสวนผู้ต้องหาเป็นหลักประกันที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะทำให้สิทธิของผู้ต้องหาระหว่างสอบสวนได้รับการปฏิบัติตามกฎหมาย เพราะทนายจะเป็นผู้คอยตรวจสอบการสอบสวนของเจ้าพนักงานมิให้ใช้อำนาจโดยมิชอบ ในกฎหมายไทยยังมีได้ให้อำนาจทนายความที่จะนั่งฟังการสอบสวนผู้ต้องหาโดยชัดเจน แต่ก็ไม่มีกฎหมายห้ามไว้แต่ในทางปฏิบัตินั้นตำรวจจะไม่อนุญาตให้ทนายความมานั่งฟังการสอบสวน เพราะถือว่าสอบสวนเป็นความลับและเป็นการปกป้องพยาน ซึ่งในต่างประเทศส่วนใหญ่อนุญาตให้ทนายความนั่งฟังการสอบสวนเพื่อตรวจสอบการทำงานของเจ้าพนักงาน และให้คำแนะนำแก่ผู้ต้องหาเมื่อผู้ต้องหาไม่เข้าใจคำถามหรือไม่แน่ใจว่าควรให้การดีหรือไม่ อันเป็นการให้สิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การดียิ่งขึ้น

จากการศึกษาของคณะผู้วิจัย ประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการให้ทนายความนั่งฟังการสอบสวนผู้ต้องหาทุกวันตำรวจ โดยมีเหตุผลในเรื่องความล่าช้าของการสอบสวนหรือประวิงคดี จึงเห็นว่าควรกำหนดไว้ในกฎหมายให้สิทธิทนายนั่งฟังการสอบสวนผู้ต้องหา ทนายสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาได้ แต่ไม่สามารถให้การหรือตอบคำถามแทนผู้ต้องหาได้

6. สิทธิที่จะไม่ถูกประจานในระหว่างการสอบสวน

ในปัจจุบันการละเมิดสิทธิผู้ต้องหาโดยนำผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชนมีเป็นประจำไม่ว่าผู้ต้องหานั้นเป็นคนไทย หรือคนต่างชาติ หรือเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ซึ่งการกระทำเช่นนี้มีลักษณะเป็นการประจานผู้ต้องหา เพราะเป็นการใช้เสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือการเสนอข่าวสารอย่างเกินขอบเขต ซึ่งในกฎหมายไทยยังไม่มีกฎหมายบังคับในเรื่องนี้อย่างชัดเจน จะมีการควบคุมได้ก็ในกรณีที่เป็นกรณีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลแล้ว โดยถือว่า

เป็นการละเมิดอำนาจศาล แต่ในชั้นพนักงานสอบสวนไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ชัด คงมีแต่หลักในกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ว่า ก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิดให้ปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิด ซึ่งการเสนอข่าวเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการประจานเขา เยี่ยงผู้กระทำความผิด

อย่างไรก็ดี ในระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี มิได้กำหนดให้ตำรวจมีอำนาจนำผู้ต้องหามาแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน แต่มีหนังสือเวียนเพื่อกำชับห้ามไว้ ซึ่งในทางปฏิบัติมีการละเลยและละเมิดสิทธิอยู่เสมอ

ในสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ มีกฎหมายควบคุมการเสนอข่าวสารเกี่ยวกับคดีอาญา ในระหว่างที่คดียังคงดำเนินการอยู่ ทั้งนี้ โดยเห็นว่าเป็นกรณีที่ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยได้รับการละเมิดสิทธิเกี่ยวกับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ และจะปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิดไม่ได้ นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันมิให้ลูกขุนหรือผู้พิพากษาที่จะต้องตัดสินในคดีนั้น ทราบเรื่องราวเหล่านั้นก่อนทางสื่อมวลชนอันจะทำให้เกิดอคติในการพิจารณาหรือวินิจฉัยว่าผู้ต้องหากระทำความผิดอาญาหรือไม่

ในอังกฤษถือเป็นละเมิดอำนาจศาลเช่นเดียวกับกฎหมายไทย แต่รวมถึงการเสนอข่าวก่อนที่จะมีการฟ้องคดีอาญาต่อศาลด้วย

จากการศึกษาในประเทศนี้ว่า ควรมีกฎหมายห้ามมิให้เจ้าพนักงานให้ข่าวอันมีลักษณะประจานผู้ต้องหา นั้น อัยการและทนายความส่วนใหญ่เห็นด้วย แต่ตำรวจ ศาล และประชาชนมีความเห็นก้ำกึ่งอยู่ โดยมีเหตุผลที่เห็นด้วยว่า เป็นการประจานผู้ต้องหาและขัดต่อกฎหมายรัฐธรรมนูญ ส่วนเหตุผลที่ไม่เห็นด้วย เห็นว่าการเสนอข่าวเช่นนั้นเป็นการป้องกันอาชญากรรมเพื่อให้ประชาชนทราบการกระทำความผิด

และในประเทศนี้ว่า ควรมีกฎหมายห้ามเจ้าพนักงานติดต่อสื่อมวลชนมาทำข่าวและนำตัวผู้ต้องหามาแสดงต่อสื่อมวลชนในลักษณะแถลงข่าวนั้น ปรากฏว่า อัยการ และทนายความส่วนใหญ่เห็นด้วย ตำรวจส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ส่วนศาลและประชาชนมีเสียงก้ำกึ่งโดยฝ่ายที่เห็นด้วยให้เหตุผลว่าเป็นไปตามหลักที่กฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วนที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลในทำนองของการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม

ส่วนในประเทศนี้ว่าควรมีกฎหมายห้ามนำตัวผู้ต้องหาประจาน เช่น การแห่ประจานรอบตลาด เป็นต้น ซึ่งทุกกลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วย

จึงเห็นควรเสนอกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหามิให้ถูกประจานจากการให้ข่าวของพนักงานสอบสวนต่อสื่อมวลชน เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญของไทยที่มีหลักประกันในเรื่องการปฏิบัติต่อเขาเยี่ยงผู้กระทำความผิด

7. สิทธิที่จะได้รับล่ามโดยค่าใช้จ่ายของรัฐ ในกรณีที่ต้องหาไม่เข้าใจภาษาไทย

แม้ว่าตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 13 กำหนดให้ล่ามในการแปลให้แก่ผู้ต้องหา จำเลย ในระหว่างการสอบสวน ไต่สวนมูลฟ้อง และพิจารณา แต่กระทำเท่าที่จำเป็น ดังนั้น จึงจัดหาล่ามเท่าที่พนักงานหรือศาลเห็นว่าจำเป็น และในทางปฏิบัติผู้ต้องหาหรือนักโทษชาวต่างชาติหรือแม้แต่เป็นชาวนาที่ไม่เข้าใจภาษาไทย ซึ่งได้พูดภาษาอังกฤษทางตำรวจจะขอความช่วยเหลือจากกสสถานทูตที่ผู้นั้นอยู่ในบังคับมาช่วยเป็นล่ามให้ ส่วนในทางปฏิบัติของศาลจะขอความอนุเคราะห์ข้าราชการกระทรวงยุติธรรมหรือผู้ช่วยผู้พิพากษามาเป็นล่ามให้ ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น และทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในเรื่องนี้บกพร่องไป ซึ่งในกฎหมายต่างประเทศ เช่น อังกฤษ มีกฎหมายระบุให้จัดหาล่ามให้แก่ผู้ต้องหาที่ไม่อาจพูดหรือเข้าใจภาษาอังกฤษ โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ล่าม

จากการศึกษาพบว่าประชากรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้จัดหาล่ามให้แก่ผู้ต้องหาก่อนการสอบสวน โดยเหตุผลที่สนับสนุนเพื่อให้การสอบสวนเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม และถามว่าใครควรเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย มีความเห็นว่ารัฐควรเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในเรื่องล่ามนี้อย่างยิ่ง

จึงเห็นควรเสนอให้รัฐจัดหาล่ามให้แก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยที่ไม่เข้าใจภาษาไทยทุกคน ไม่ใช่เพราะกรณีจำเป็น เว้นแต่ผู้นั้นจะมีล่ามมาแล้ว ส่วนค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับล่ามในส่วนของผู้ต้องหาในชั้นตำรวจ ให้กระทรวงมหาดไทยเป็นผู้กำหนด ส่วนผู้ต้องหาที่ถูกฝากขังหรือจำเลยให้กระทรวงยุติธรรมเป็นผู้กำหนด

8. สิทธิในการมีทนายในระหว่างการไต่สวนการตาย

การไต่สวนการตายในคดีวิสามัญฆาตกรรม เป็นวิธีการที่ให้ศาลควบคุมการใช้กำลังเพื่อจับของเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่มิให้กระทำให้เกิดขอบเขตที่กฎหมายกำหนด ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50 วรรค 5 ให้ญาติของผู้ตายสามารถแต่ทนายเข้ามาดำเนินการซักถามแทนได้ แต่ในทางปฏิบัติเกิดปัญหาว่า การประกาศแจ้งกำหนดวันไต่สวนกระทำเพียงที่ศาลญาติของผู้ตายมีโอกาสรู้น้อยมาก และเมื่อมีการไต่สวนการตายจริงก็จะเป็นการกระทำระหว่างอัยการ ศาล และตำรวจผู้อ้างว่าปฏิบัติราชการตามหน้าที่ แต่มีเพียงส่วนน้อยที่ญาติของผู้นั้นจะเข้ามาฟังการไต่สวนหรือแต่ทนายเข้ามาในคดี จึงทำให้ขาดผู้ที่คอยซักค้านพยานฝ่ายพนักงานอัยการ ซึ่งอาจมีผลทำให้ไม่ได้ความจริงเท่าที่ควร

คณะผู้วิจัยได้สอบถามความเห็นเกี่ยวกับการเสนอกฎหมายว่า ควรให้ทนายเข้าฟังการไต่สวนการตาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาทุกกรณี ซึ่งปรากฏผลว่า ทั้งตำรวจ

อัยการ ศาล ทนาย และประชาชน ส่วนใหญ่เห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่าเพื่อให้ได้ความจริง เพื่อความเป็นธรรมและเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้ตายและญาติ

จึงเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายให้มีทนายความทุกคดีที่มีการไต่สวนการตายถ้าญาติ ไม่มีและต้องการ ให้ศาลแต่งตั้งให้ ให้พนักงานอัยการแจ้งกำหนดการไต่สวนไปให้บุคคลดังกล่าว แล้วคนหนึ่งคนใดทราบเท่าที่จะสามารถทำได้

ร.ต.ท.วรเกียรติ นवलสุวรรณ³⁰ ได้ศึกษาเรื่อง ทักษะของตำรวจที่มีต่อสิทธิของผู้ต้องหา ศึกษาเฉพาะกรณีนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ในระดับ สถานีตำรวจสังกัดกองบัญชาการตำรวจนครบาล มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี ทักษะ ปัญหาและอุปสรรคในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่มีทักษะ เห็นด้วยว่า เมื่อผู้ต้องหาได้รับหมายเรียกของพนักงานของรัฐแล้วสมควรจะไปพบผู้ออกหมายเรียก ตามวันเวลาดังหมาย เพื่อไปแก้คำกล่าวหาตามที่ผู้เสียหายกล่าวหาไว้ หากไม่สามารถไปพบตาม นัดหมาย ก็ต้องดำเนินการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบเป็นลายลักษณ์อักษรขอเลื่อนการนัดหมาย แต่ หากผู้ต้องหาไม่มาพบตามหมายเรียกหรือไม่แจ้งเหตุขัดข้องให้ทราบถึงจำนวน 2 ครั้ง แล้วก็เห็น ด้วยที่สมควรให้เป็นเหตุให้ออกหมายจับได้ ในการออกหมายจับนั้นก็เพียงพอเพื่อจับกุมผู้ ต้องหาเพื่อมาให้การตามกฎหมายเท่านั้น ไม่ใช่เห็นว่าเขากระทำความผิดตามกล่าวหาแต่อย่างใด

นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่ ไม่แสดง ความคิดเห็นกรณีที่ว่าการที่ผู้ต้องหาไปพบพนักงานสอบสวนตามหมายเรียกแล้ว พนักงานสอบสวน ต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ทราบ สอบสวนคำให้การเกี่ยวกับข้อกล่าวหาแล้ว อาจทำการจับกุมและ ควบคุมตัวผู้ต้องหาไว้ระหว่างการสอบสวนทันที เพราะตามกฎหมายระบุอำนาจให้พนักงาน สอบสวนดำเนินการเช่นนั้น หากไม่ดำเนินการอาจมีความผิดตามกฎหมาย เป็นเหตุให้ผู้ต้องหาไม่ กล้ามาพบพนักงานสอบสวนตามหมายเรียก ทำให้ไม่มีโอกาสต่อสู้คดีในชั้นต้น ส่วนข้อเสนอที่ว่า สมควรให้มีการเปลี่ยนแปลงความหมายสถานะภาพของผู้ต้องหาหรือไม่ นั้น นายตำรวจชั้นสัญญาบัตร ส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องดังกล่าว เพราะอาจเห็นว่าเป็นเรื่องใหม่ไม่เคยต่อการปฏิบัติ

³⁰ วรเกียรติ นवलสุวรรณ, “ทักษะของตำรวจที่มีต่อสิทธิของผู้ต้องหา : ศึกษาเฉพาะกรณีนายตำรวจ สัญญาบัตร สายงานป้องกันปราบปราม, สืบสวน, สอบสวน ในระดับสถานีตำรวจสังกัด กองบัญชาการตำรวจ นครบาล” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2539).

ในส่วนการตรวจค้นและการจับกุมผู้ต้องหา นั้น นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าสมควรให้เป็นดุลพินิจของตำรวจที่จะตรวจค้นบุคคลในที่สาธารณะสถานใด ในเมื่อมีเหตุอันควรสงสัยว่าบุคคลนั้นจะมีสิ่งของในความครอบครองเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือได้มาจากการกระทำความผิด หรือมีไว้เป็นความผิด เพราะถือว่าน่าจะเป็นหน้าที่ของประชาชนทุกคนต้องการให้ความร่วมมือกับรัฐ เพื่อการป้องกันป้องกันปราบปรามอาชญากรรม แต่การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ตำรวจต้องมีข้อมูลทางการสืบสวนก่อนการตรวจค้นต้องแสดงตัว แจ้งวัตถุประสงค์ใช้กริยาวจาสุภาพในการตรวจค้น และเห็นว่าในการตรวจค้นในที่รโหฐานในกรณีเจ้าของบ้านหรือผู้ครอบครองไม่อยู่จะต้องมีบุคคลซึ่งน่าเชื่อถือได้ และไม่มีส่วนได้เสียร่วมตรวจค้นเป็นพยานให้ ส่วนในการออกหมายค้นโดยนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สามารถเป็นผู้ออกได้ด้วยเหตุตามกฎหมาย โดยไม่มีองค์กรอื่นตรวจสอบซึ่งอาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่แสดงความคิดเห็น แต่ไม่เห็นด้วยกับการให้ศาลเท่านั้นเป็นองค์กรเดียวที่มีอำนาจในการออกหมายค้น เพราะเห็นด้วยว่าสมควรให้นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สามารถออกหมายค้นได้ เพราะมีผลในแง่สามารถป้องกันปราบปรามอาชญากรรมได้ทันทั่วถึง และเห็นว่าหากนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่ออกหมายค้นโดยไม่มีเหตุผลตามกฎหมาย ก็ต้องรับผิดชอบตามกฎหมายด้วย

ส่วนในการจับกุมตัวนั้น นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็นกรณีการจับกุมผู้ต้องหา โดยมีผู้เสียหายซึ่งอ้างว่าได้รับการร้องทุกข์ไว้ตามระเบียบแล้วชี้ยืนยันให้จับกุมโดยไม่มีหมายจับและไม่แสดงความคิดเห็นในส่วนที่นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สามารถออกหมายจับเองได้ โดยไม่มีการตรวจสอบจากองค์กรกลาง อาจก่อให้เกิดการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลได้ แต่แสดงความคิดเห็นไม่เห็นด้วยกับการที่ศาลควรเป็นองค์กรเดียวเท่านั้นที่มีอำนาจออกหมายจับ เพราะเห็นด้วยว่าสมควรจะให้นายตำรวจชั้นผู้ใหญ่สามารถออกหมายจับได้เพราะมีผลในแง่การปราบปรามอาชญากรรมได้ทันทั่วถึง

นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็นว่า ในปัจจุบันนี้ระยะเวลาสำหรับควบคุมตัวผู้ต้องหาเหมาะสมดีแล้วหรือไม่ ไม่แสดงความคิดเห็นในกรณีศาลจะอนุญาตให้ฝากขังผู้ต้องหาหรือไม่ ศาลจะพิจารณาจากเหตุผลของพนักงานสอบสวนฝ่ายเดียว โดยไม่มีองค์กรอื่นตรวจสอบและไม่เป็นหลักเกณฑ์แน่นอน และไม่แสดงความคิดเห็นกรณีเสนอให้การอนุญาตให้ควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนของศาลแต่ละครั้ง ควรกำหนดให้ศาลมีการไต่สวนเหตุจำเป็นของพนักงานสอบสวนตั้งแต่ฝากขังครั้ง

แรก โดยการไต่สวนนี้ผู้ต้องหาจะต้องหาทนายเพื่อแถลงข้อคัดค้านและซักพยานก็ได้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหา

แต่ไม่เห็นด้วยกับการลดระยะเวลาควบคุมผู้ต้องหาระหว่างการสอบสวนของตำรวจก่อนการผิดฟ้องและฝากขังต่อศาลครั้งแรกจากเดิม พ.ร.บ.ศาลแขวง ฯ จาก 72 ชั่วโมง เป็น 48 ชั่วโมง และศาลอาญาจาก 7 วันเป็น 72 ชั่วโมง ไม่แสดงความคิดเห็นต้องใช้การสวมใส่กุญแจมือเป็นเครื่องพันธนาการผู้ต้องหาทุกคดี เพราะมีระเบียบของตำรวจบังคับใช้พิจารณาอนุญาตให้ตำรวจใช้เครื่องพันธนาการ สวมกุญแจมือผู้ต้องหาได้เฉพาะที่พิจารณาเห็นว่าผู้ต้องหาจะมีฤทธิ์จะหลบหนีเท่านั้นเอง และเห็นด้วยว่าในห้องควบคุมผู้ต้องหานั้น สมควรจะได้มีการตรวจสอบสุขภาพผู้ต้องหาและสถานที่ควบคุมจากสาธารณสุขประจำอำเภอ หรือของโรงพยาบาลทุกสัปดาห์ เพื่อป้องกันโรคติดต่อและให้สถานที่ควบคุมถูกตามหลักสาธารณสุข เพราะว่าในห้องควบคุมปัจจุบันแออัด สกปรกไม่ถูกสุขอนามัยเท่าที่ควร

นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่มีทัศนคติไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้ต้องหาในระหว่างถูกควบคุมเพื่อการสอบสวนนั้น ควรมีสติที่จะพบและปรึกษาทนายความสองต่อสอง มีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร มีสิทธิที่จะได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย โดยการจัดส่งผู้ต้องหาไปรับการรักษาพยาบาลให้อยู่ในดุลพินิจของพนักงานสอบสวน และหลักฐานการเจ็บป่วยของผู้ต้องหาที่นำมาแสดงด้วย มีสิทธิที่จะติดต่อกับญาติหรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องทันทีเมื่อถูกจับ โดยถือว่าเป็นหน้าที่ของรัฐในการช่วยเหลือติดต่อให้ จัดหาลำโพงให้ผู้ต้องหาในกรณีผู้ต้องหาเป็นชาวต่างประเทศ หากผู้ต้องหาเป็นหญิงควรจัดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้หญิงเป็นผู้สอบสวน และเห็นว่าผู้ต้องหาควรมีสสิทธิต้องขอเปลี่ยนตัวพนักงานสอบสวนหรือขอเปลี่ยนสถานที่สอบสวนได้หากมีเหตุอันสมควร แต่เห็นว่าไม่ควรนำผู้ต้องหาไปแถลงข่าวต่อสื่อมวลชน เนื่องจากยังถือว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด และสมควรให้รัฐชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตลอดจนถอนประวัติพิมพ์มือผู้ต้องหาออกจากกองทะเบียนประวัติอาชญากร เมื่อผลการพิพากษาถึงที่สุดว่าไม่มีความผิด

นายตำรวจชั้นสัญญาบัตรสายงานป้องกันปราบปราม สืบสวนสอบสวน ส่วนใหญ่มีทัศนคติไปในทิศทางเดียวกันว่า ผู้ต้องหาทุกคนพึงสมควรได้รับสิทธิให้ประกันตัวเป็นหลักการควบคุมเป็นข้อยกเว้น โดยจะต้องกำหนดหลักทรัพย์หรือหลักประกันให้แน่นอน ในแต่ละคดีและเป็นแนวทางเดียวกันทุกองค์กร สำหรับการประกันตัวผู้ต้องหาเห็นควรว่าจะมีองค์กรกลางไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชน คอยเข้ามาช่วยเหลือในการประกันตัวผู้ต้องหาที่ด้อยโอกาสหรือมีเหตุอันสมควรได้รับการช่วยเหลือ